

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Filosofie
Studijní program: Učitelství 2. stupně ZŠ
**Studijní obor
(kombinace):** Matematika – Občanská výchova

**SMYSL MANŽELSTVÍ A RODINY V DNEŠNÍ DOBĚ
U VYSOKOŠKOLSKÝCH STUDENTŮ**

**THE MEANING OF MARRIAGE AND FAMILY TODAY AMONG
UNIVERSITY STUDENTS**

Diplomová práce: 11–FP–KFL–239

Autor:

Ivana MIKULCOVÁ

Podpis:

Vedoucí práce: PhDr. Stanislava Exnerová

Konzultant:

Počet

stran	grafů	pramenů	příloh
71	14	28	1 + 1 CD

V Liberci dne: 8. 12. 2011

Čestné prohlášení

Název práce: Smysl manželství a rodiny v dnešní době
u vysokoškolských studentů
Jméno a příjmení autora: Ivana Mikulcová
Osobní číslo: P06100301

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má diplomovou práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé diplomové práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 8. 12. 2011

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PhDr. Stanislavě Exnerové za ujmutí se vedení mé práce po Doc. PhDr. Ing. Miloši Rabanovi, Th.D. a za její vstřícný přístup.

Anotace

Tato diplomová práce se věnuje otázkám smyslu manželství a rodiny. Cílem je na základě dotazníkového šetření zjistit názory vzorku vysokoškolských studentů. Kapitoly Manželství a Rodina jsou zpracovány na základě pramenů, zatímco kapitola Představy mladých lidí vychází z provedených průzkumů. V poslední kapitole jsou zpracovány výsledky průzkumu, jejich zhodnocení a porovnání s výsledky dříve provedených průzkumů.

Klíčová slova: manželství, rodina, děti.

Abstract

This diploma thesis deals with questions of the purpose of marriage and family. The aim is to determine the views of a sample of university students on the basis of a questionnaire survey. Chapters Marriage and Family were processed according to sources, while Perceptions of young people's chapter is focused on surveys conducted. In the last chapter we offer our survey results, their evaluation and comparison with results of previously conducted surveys.

Keywords: marriage, family, children.

Obsah

Úvod.....	10
1 Manželství.....	11
1.1 Koncept manželství.....	11
1.2 Funkce a význam manželství.....	14
1.3 Volba partnera.....	15
1.4 Svatba.....	16
1.5 Adaptační stadium.....	17
1.6 Povinnosti a práva manželů.....	18
1.7 Harmonická manželství.....	19
1.8 Nové formy partnerského soužití.....	19
2 Rodina.....	21
2.1 Koncept rodiny.....	21
2.2 Funkce rodiny.....	23
2.2.1 Výchovná funkce.....	23
2.2.2 Emocionální funkce.....	23
2.3 Rodičovství.....	24
2.3.1 Místo dítěte v rodině.....	25
2.4 Česká rodina.....	27
2.4.1 Děti – základní údaje.....	29
3 Představy mladých lidí.....	30

3.1 Demografické průzkumy.....	30
3.2 Mladí lidé z průzkumu Mladá generace 1997.....	31
3.3 Průzkum Mladá generace 1997.....	34
3.4 Biografický výzkum mladé generace 2002.....	35
3.5 Naše společnost 2009.....	36
4 Smysl manželství a rodiny pro současné vysokoškolské studenty.....	39
4.1 Kvalitativní výzkum.....	39
4.2 Cíl výzkumu.....	40
4.3 Smysl a hodnota.....	40
4.4 Výzkumný soubor.....	40
4.5 Sběr dat a forma zpracování.....	42
4.6 Výsledky výzkumu.....	43
4.6.1 Shrnutí výsledků.....	59
4.6.2 Porovnání výsledků.....	60
Závěr.....	63
Literatura.....	65
Přílohy.....	69

Úvod

V posledních letech prošla česká společnost mnoha změnami v rodinném chování. Poklesl počet sňatků, rodí se méně dětí, roste věk při narození prvního dítěte. Možnými příčinami jsou změny hodnot, či zhoršení ekonomických podmínek mladých rodin. Ke změně chování také přispěl vynález antikoncepce, který spojil reprodukci se slastí. Nesmíme zapomenout ani na to, že se mladým lidem otevřela větší možnost studovat.

V současné době neustále přibývá studentů na vysokých školách. Ti zakládání rodiny často odkládají na později, neboť studium je náročné. Každá mladá generace vstupuje do věku zakládání rodiny, každá generace je však formována jinými podmínkami. Každá generace si vytváří vlastní názory o budoucnosti, o rodině a o způsobu rodinného života. V poslední době dochází ke změně smyslu partnerství a narůstá počet mladých lidí, kteří dávají přednost nezávislému způsobu života. Vedle uzavírání manželství a zakládání tradiční rodiny se rozšiřují alternativní formy soužití. Každý tak hledá způsob seberealizace jinde. Pro většinu mladých lidí ale i tak zůstává hlavním smyslem života úspěšné manželství a rodičovství, přesto jsou lidé, kteří toto považují za nadbytečné a nepodstatné. Jaké představy tedy má dnešní mladá generace? Co pro ně znamená manželství a rodina?

Téma diplomové práce bylo zvoleno z několika důvodů. Vzhledem ke své nemoci (diabetes mellitus) často uvažuji o založení rodiny a jejím smyslu. V současné době narůstající počet sňatků v mém okolí mě nutí stále se více zamýšlet nad touto problematikou. Všichni, kteří vstoupili do manželství, jsou totiž vysokoškolští studenti. Zajímalo mě tedy, co si studenti vysokých škol myslí o manželství a rodině. Po konzultaci s novou vedoucí práce došlo k úpravě zadání, odstoupila jsem od analýzy křesťanského smyslu manželství a porovnání tohoto smyslu s výsledky průzkumu.

Pro hledání odpovědí jsem se rozhodla použít metodu dotazníkového šetření, jejíž výsledky budu porovnávat s dřívějšími výzkumy. K vytvoření literární rešerše budou použity informace získané studiem odborné literatury, jež bude uvedena v seznamu použité literatury.

1 Manželství

1.1 Koncept manželství

Řekneme-li manželství a rodina, každý ví, co těmito slovy myslíme. Přesto si každý může představit něco jiného. Na tyto pojmy se můžeme podívat z různých úhlů, pomocí věd. (Plaňava, 1998) „Manželství je trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem“, jehož hlavním smyslem je založení rodiny a výchova dětí. (Portál veřejné správy, Zákon o rodině § 1)

Manželství z pohledu sociologického je pevné soužití osob různého pohlaví. Dle Velkého sociologického slovníku je manželství zpravidla „společensky uznaný, legalizovaný sexuální vztah mezi dvěma nebo více partnery opačného pohlaví,“ od kterého se očekává, že se stane podstatou pro rodinu. Možné podoby manželství jsou monogamie, jeden muž a jedna žena, polygamie, jeden muž a dvě a více žen, a polyandrie, jedna žena a několik mužů. Legalizace „normálního“ manželství se uskutečňuje obvykle sňatkem („formální jednorázový akt, kterým společnost dává souhlas se vznikem manželství a s jeho odpovídajícím reprodukčním chováním, respektive se založením rodiny“, Petrusek, 1996, str. 1003), ke kterému se váží určité rituály, které mu předchází (námluvy, zasnoubení), i které jej provázejí (svatba). Manželství je procesem nepřetržité vzájemné adaptace partnerů, kteří se učí svým rolím, upravují je, přijímají role nové. V dnešní době je manželství ovlivněno převahou osobitě samostatné volby partnera, častokrát způsobené citovým vztahem – láskou. (Petrusek, 1996, str. 590)

„Manželství je obecně chápáno jako životní společenství, jež na jedné straně klade mnohé vysoké nároky na osobní život člověka, na druhé straně mu však nabízí tolik potřebný pocit životní jistoty citového, intimního zázemí. V našich představách je právě manželství onou institucí, která předpokládá trvalost vztahu muže a ženy. Jedním z velmi výstižných psychologických důvodů, které někteří autoři uvádí, je to, že mezi dvěma intimně spjatými lidmi se rodí ještě jeden cit a ten se projevuje jako vášnivá touha po kontinuitě, trvalosti a vývoji. Je to jakási víra v neznámé dobro plynoucí z toho, že dva lidé jsou spolu, něco co

člověk nemusí cítit k vynikajícímu milenci, ale co cítí téměř určitě k člověku, s nímž by chtěl sdílet celý svůj život.“ (Radvanová, 1978, str. 27)

Z historického hlediska se pojem manželství mění. Před statisíci lety zde žili lidé, kteří tento pojem neznali. Ve společnosti prvotně pospolné se kolektiv sjednotil pomocí společného původu, tím vznikali rody, „skupiny pokrevně příbuzných osob, spojených hospodářskými a společenskými pouty.“ (Klabouch, 1962, str. 12) Uvnitř rodů postupně vzniklo tzv. manželství skupinové, první forma manželství. Rody se rozdělovaly na skupiny, ve kterých byl sexuální styk bezmezný, ale mezi příslušníky různých skupin už běžný nebyl. Skupinové manželství časem omezovalo okruh lidí, kteří společně mohli uzavírat manželství i uvnitř stejné generace.

V době otrokářské společnosti definovali římsí právníci manželství jako trvalé a úplné společenství života muže a ženy, jehož smyslem bylo zplození legitimních potomků. (Klabouch, 1962, str. 33)

V evropské feudální společnosti převažovala monogamní manželství (soužití dvou partnerů) a patriarchální rodina. Vývoj manželství v této době byl ovlivněn náboženskou mravoukou. I když vstup do manželství byl spojen s náboženskými obřady i v jiných společnostech, podřízení manželských poměrů bylo zvláštností křesťanských feudálních národů. Evropské národy však ještě dlouho po přijetí křesťanství uzavíraly manželství na základě svých zvláštních zvyků. (Klabouch, 1962, str. 58) Mezi dogmata křesťanské etiky patřila přísná monogamie a nerozlučitelnost manželství. Podle scholastické teologie (období scholastiky 8. - 15. století) bylo jediným smyslem manželství zplození dětí. (Klabouch, 1962, str. 62)

Manželství vznikalo splynutím muže a ženy a byli považováni za jednu bytost. Scholastikové tvrdili, že kterýkoli z manželů je vlastníkem těla druhého stejně tak jako svého. (Klabouch, 1962, str. 73)

Na vznik manželství i rodiny měla vliv německá reformace a působení humanismu a renesance. (Klabouch, 1962, str. 78) Luteránská teologie prolomila katolickou strukturu svátosti manželství, místo ní pojala manželství jako tělesné a společenské spojení muže a ženy, které nemá s náboženským vyznáním nic společného. (Klabouch, 1962, str. 79)

V kapitalistické společnosti (od 16. století) se měšťanstvo dívalo na manželství jako na smlouvu a snažilo se, aby manželství mohlo jako jakákoli jiná kupecká smlouva zaniknout z rozhodnutí kteréhokoli manžela. (Klabouch, 1962, str. 113)

Roku 1783 vydal císař Josef II. manželský patent, kterým přenesl rozhodování o manželských neshodách na státní soudy, zrušil církevní soudní pravomoc v manželských záležitostech. Manželský patent uznával náboženský charakter manželského svazku, snažil se přizpůsobit rozdílným přesvědčením jednotlivých církví. (Klabouch, 1962, str. 120)

Od roku 1812 byl u nás v platnosti Všeobecný občanský zákoník, který platil po celou dobu kapitalismu, definující osobní, majetkové právo manželské, právní vztahy rodičů a dětí. Zákoník podřizoval ženu muži, rozhodoval o jejím zaměstnání, žena musela manžela následovat do jeho bydliště a poslouchat jeho pokyny. (Klabouch, 1962, str. 123)

Roku 1855 byl podepsán konkordát, který přinesl velkou klerikalizaci manželského života. To však znamenalo obrácení zpět a v úpravách manželského života spadnutí mezi nejzaostalejší země světa. (Klabouch, 1962, str. 133) Od roku 1861 probíhal boj o dokončení měšťanské revoluce v manželském právu rozdělený do několika období skoro dvacet let. (Klabouch, 1962, str. 135)

Československá manželská novela z roku 1919 přinesla fakultativní (volitelný) občanský sňatek a rozluku, jako zákonný způsob zrušení manželství za života manželů. (Klabouch, 1962, str. 166)

Roku 1949 bylo přepracováno manželské a rodinné právo zákonem, který zavedl obligatorní (povinný) civilní sňatek, zrovnoprávnil muže a ženy, zrušil diskriminaci nemanželských dětí. (Klabouch, 1962, str. 240) Československý manželský zákon vycházel z nového pojetí rodiny a manželství, z úplného zrovnoprávnění žen a ze značné péče o dítě. Manželé měli stejné povinnosti, byli zavázáni být si věrni a navzájem si pomáhat. Rovnoprávnost se projevila i ve volbě společného jména, manželé si mohli určit příjmení mužovo, ženino, nebo si mohli každý nechat vlastní. (Klabouch, 1962, str. 242)

Z pohledu psychologického lze manželství zobrazit pomocí dvou hlavních pilířů – intimity a osobní autonomie. Vztah mezi intimitou a osobní autonomií je složitý, plný

napětí a je nezbytné ho znovu tvořit a uskutečňovat. Co intimita vlastně je? Intimita je bytí v co nejužším vztahu a v nepřetržitém styku s druhým člověkem. Je to „sdílení života, pocitů i hodnot, oddanost, věrnost, zájem o druhého, ale také připoutání, závislost.“ (Plaňava, 1998, str. 59) Intimita se projevuje ve čtyřech oblastech soužití – erotika a sex, volno-časové aktivity, životní hodnotové orientace a prostředí domova. (Plaňava, 1998, str. 60) Osobní autonomií nazýváme „nezávislost, samostatnost, seberealizace, zájem a péče o sebe, ale také izolovanost, osamělost.“ (Plaňava, 1998, str. 61)

Vlastnosti a projevy intimity a osobní autonomie spolu souvisí, jsou propojeny a existuje mezi nimi určité napětí. Intimita je považována za kladnou hodnotu, jestliže převládá. Jsme-li neustále spolu, můžeme se cítit jako ve vězení. Osobní autonomie se potlačuje a může se úplně vytratit. Vznikne a později úplně převládne závislost jednoho na druhém.

Převládne-li osobní autonomie, utlumí intimitu. Pokud jsou manželé natolik nezávislí, že spolu nic nesdílejí, končí soužití plnit svoji úlohu a mizí jeho smysl. Nežijí spolu, ale vedle sebe. (Plaňava, 1998, str. 62)

Je nezbytné neustále vyrovnávat intimitu s osobní autonomií v každém stadiu soužití, měnit formy a projevy „tak, abychom uměli být a žít spolu i každý sám.“ (Plaňava, 1998, str. 63)

1.2 Funkce a význam manželství

Jak bylo napsáno výše, podle Zákona o rodině, manželství se uzavírá za účelem založení rodiny a výchovy dětí. Manželství má tři základní funkce – sexuální soužití, výchovu dětí a starost o ně, vzájemnou podporu. V každé etapě manželství převládá některá z těchto funkcí, jiná je méně významná. Vstoupí-li do manželství mladí lidé, převládá funkce sexuálního soužití, protože „ještě nemají děti, jsou zdraví, soběstační, a význam vzájemné pomoci není tak důležitý. Po narození dětí je nejdůležitější funkcí manželství jejich výchova. Ve stáří sexuální potřeby manželů ustupují, děti jsou zpravidla soběstačné, a tak nejdůležitější funkcí manželství je vzájemná pomoc manželů, neboť v této době již nemusí být některý z manželů zcela zdravý, a pak je odkázán na pomoc druhého.“ (Choděra, 2002, str. 11)

Vstup do manželství patří mezi „nejdůležitější kroky na cestě životem. Tento krok určuje dlouhý úsek cesty, kterou máme před sebou, a obvykle poznamenává celý další život.“ Vstup do manželství utváří prostor, ve kterém člověk „bude plnit své životní úkoly, v němž bude pracovat na milostné intimitě, kde bude mít domov, kde rozvine velké téma rodičovství a kde bude jednou mít i bezpečné útočiště...“ (Říčan, 2004, str. 264 - 265)

Rozhodnutí vkročit do manželského stavu se formuje již od dětství. „V prvních letech života se kladou základy sexuální identity, mužství a ženství, a tato identita se pak upevňuje a rozvíjí zvláště v předškolním věku, v pubescenci a v adolescenci. Manželské štěstí rodičů je podmínkou, aby předškolák zařadil manželství jako samozřejmost do svého životního scénáře. V mladším školním věku je nám tato myšlenka vzdálená..., ale když dojdeme věku, kdy je sňatek reálný, jsme citliví k různým okolnostem, které určují správný čas pro vstup do manželství: co od nás očekává rodina, možnost samostatného bydlení a podobně.“ (Říčan, 2004, str. 269)

„Manželství by měla předcházet nejméně půlroční známost, během níž spolu milenci tráví nejvíce času. Půlrok je minimální doba k tomu, aby se projeví i ty povahové vlastnosti, které se snažíme skrýt. ... Svatba je vyvrcholením celého předmanželského sblížování, rozhodování a příprav na společný život.“ (Říčan, 2004, str. 271)

1.3 Volba partnera

Rozhodnutí o volbě partnera je jakási lidská investice. Uvažování o ní je komplikovaný a riskantní proces, který zúčastnění vidí jako jedinečný. Metafora sňatkový trh ukazuje na to, že v každé společnosti je „sociální prostor, v němž dochází k setkávání, vzájemnému oceňování, zvažování a vytřídění párů, které potencionálně směřují k manželství. Každý člen společnosti, který má o sňatek zájem anebo by mohl být předmětem takového zájmu, tímto prostorem v určité fázi životního cyklu projde a je jím společensky redefinován.“ (Možný, 2006, str. 115)

Při hledání vhodného partnera hledá člověk, podle Roberta F. Winche, takovou osobu, která „mu poskytne maximální uspokojení jeho potřeb, přičemž potřeba je definována jako reciproká hodnota nedostatku.“ (Možný, 2006, str. 117)

Sňatkový trh se v mnohém podobá trhu pracovnímu. Touto myšlenkou se zabývala například Valerie K. Oppenheimerová, která srovnává situaci při hledání pracovního místa se vzorem hledání manžela. Rozdíl je v tom, že na sňatkovém trhu představuje hlavní roli věk. (Možný, 2006, str. 119-120) Teorie sňatkového trhu se domnívají, že se v průběhu párování hledají dva rozumní lidé. (Možný, 2006, str. 126) Ovšem mladí lidé se často berou pod vlivem zamilovanosti a romantických představ. Přitom „správná předmanželská láska“ se může rozvíjet i bez zamilovanosti. Zamilovanost je první fáze milostného poměru. Zamilovanost může přerůst v lásku spějící k milostné intimitě. (Říčan, 2004, str. 272)

Při výběru partnera k manželství se prosazují vlastnosti, které je možné poznat pouze při důvěrném seznámení, například skromnost, obětavost, upřímnost... „Poznání budoucího manželského partnera je v mnoha směrech možné až při předmanželském soužití. Zde se ukáže nejen jaký partner je sám o sobě, ale jaký je pro mě, jak se k sobě hodíme.“ „Předmanželské sbližování má zahrnovat i styk s oběma rodinami.“ Rozumný a klidný vztah k rodičům je známkou osobní zralosti a to je pro manželství snad nejpodstatnější. (Říčan, 2004, str. 273)

Pokud rozdělíme náš život, manželské a rodinné soužití, do šesti etap, volbu partnera zařadíme do etapy nulté, která je specifická tím, že je dobou příprav a hledání. „Tuto etapu nazývají někteří obdobím ‚mezi rodinami‘, aby tak zdůraznili, že mladí pánové i slečny už nepatří tak zcela a bezvýhradně do rodin svých rodičů, zatím však ještě nezaložili rodinu vlastní.“ (Plaňava, 1998, str. 79-80) V tomto období se dokončují dva obtížné procesy. Jedním je separace od rodičů, druhým dotvoření nového sebepojetí. „Lze rozlišit čtyři vzájemně související dimenze separace – citovou, funkční, postojovou; a konečně významnou dimenzi, kterou bych označil trojicí slov: odpuštění, vyrovnání, usmíření.“ Citová separace označuje stav, kdy člověk nevyžaduje od rodičů citovou oporu. Funkční samostatnost znamená uspět bez prostřední fyzické a ekonomické pomoci rodičů. (Plaňava, 1998, str. 81)

1.4 Svatba

Mezi nejvýznamnější dny našeho života patří den narození, den poslední a den svatební. Ten je dnem, kdy dva lidé potvrdí své rozhodnutí být spolu a mít dítě. Tyto tři dny mají společné to, že jsou doprovázeny rituály a slavnostmi. „Jaký smysl má svatební obřad

i svatební veselí? A má dnes vůbec nějaký smysl? Nečiní lépe ti, kdož rozhodnutí společně žít utrousí jen tak mezi dveřmi před rodiči?“ Svatbou ukazujeme zrod nového společenství – manželství. „Svatebním ceremoniálem se též stvrzuje a uzákoňuje spolužití před autoritou občanskou nebo přímo božskou a jejich institucemi – ať v kostele, nebo na radnici. Nově vzniklá jednotka – manželský svazek a posléze rodina – se též sama stává právní institucí, a tedy ne pouze čistě soukromou, osobní záležitostí. Má tudíž ze zákona svá práva na ochranu; a stává se také institucí, která na sebe bere před společností nebo před samotným bohem závazek: zodpovědně spolu žít v dobrém, zlém i všelijakém.“ (Plaňava, 1998, str. 106 – 107)

V sedmdesátých a osmdesátých letech pouze 3 % žen a 5 % mužů setrvalo celý život svobodných. Mezi lety 1989 a 2000 se snížil počet svateb téměř na polovinu. Průměrný věk žen při vstupu do manželství se zvýšil z 21,8 roku v roce 1989 na 26,4 roku v roce 2000, u mužů za stejné období z 24,6 roku na 28,8 roku. Na začátku 21. století 76 % mužů a 68 % žen ve věku 15 – 45 let si myslelo, že úspěšné manželství je pro ně nejdůležitější věcí na světě. Deset procent dospělých se domnívá, že manželství je zastaralá instituce. (Možný, 2002, str. 41)

„Pokles sňatečnosti v 90. letech se vysvětluje především tím, že značná část mladých lidí odložila vstup do manželství na pozdější dobu. Buď čeká, až se vytvoří lepší objektivní podmínky pro vstup do manželství (např. bytové), nebo až budou naplněny jiné priority zájmů (například ukončené vzdělání, vybudování postavení v zaměstnání, nabažení se možnostmi, které individuální svoboda mladému ambicióznímu jedinci přináší apod.).“ Třeba mají vliv oba činitelé současně. (Kučera, 2000, str. 61)

1.5 Adaptační stadium

Sňatkem začíná kromě líbánek i náročná etapa přizpůsobení, ve které se manželé učí spolu žít: vzájemně se tolerovat, spravedlivě si rozdělovat práci. Toto období pokládá před novomanžele úkol vytvořit nové vztahy k rodinám, z nichž pocházejí. (Říčan, 2004, str. 276) Každý den, kdy je pár spolu, odkrývá spory zaviněné nesprávným partnerským výběrem nebo nedospělostí jednoho z manželů (častěji obou). Často si mladí lidé myslí, že manželské soužití

naplní pocíťovanou duševní prázdnotu, rozptýlí úzkost a dojem opuštěnosti, přinese pocit bezpečí. Mnoho manželství nepřekoná zhroucení této iluze.

Až v manželství se obvykle nalézá míra tělesné a emocionální blízkosti. Mužům často stačí menší citová blízkost, kdežto ženy touží po neustálém projevu něhy.

V adaptačním stadiu nabývá vztah nového, složitějšího uspořádání: „rozhoduje se, ve kterých záležitostech kdo z manželů bude mít hlavní slovo a kdo poslední slovo, kdo koho o čem bude informovat a o čem se nebude mluvit, kdo jakým způsobem bude prosazovat svou vůli a za jakých okolností kdo ustoupí. Každý z partnerů zkouší, co si může k druhému dovolit. Jde o moc, o autoritu, o vliv.“ (Říčan, 2004, str. 277-278) V období adaptace vždy dojde na problematiku moci a stabilizuje se určitá rovnováha. Manželské soužití odhalí rozdíly v komunikaci. Pro jednoho to může být běžné zabarvení řeči, ale pro druhého kousavá neurvalost. Často také „milostná intimita zůstane omezena na sexuální soužití plus něco málo navíc.“ (Říčan, 2004, str. 279)

Satirová také píše o rozdílech mezi námluvami a manželstvím a problémech, které z těchto rozdílů vyplývají. „Při dvoření se dva budoucí partneři setkávají plánovitě. Přizpůsobují svůj život tak, aby si jeden pro druhého udělali čas. Každý z nich ví, že pro toho druhého má společné setkání prioritu. Při námluvách se snadno zapomíná, že ten, koho milujeme, má také rodinu, přátele, speciální zájmy a jiné závazky.“ Manželství ukáže každého partnera dokonaleji než námluvy. „Mnohokrát nechtějí milenci poznat chyby toho druhého snad ze strachu, že kdyby to udělali, manželství by se nemuselo uskutečnit. Přesto jsou některé nedostatky zřejmé. A někteří milenci si plánují, jak je změnit; jiní je přijmou jako lidské a šťastně s nimi žijí.“ (Satirová, 2006, str. 143 – 145)

1.6 Povinnosti a práva manželů

Zákon o rodině určuje, že práva a povinnosti manželů jsou stejná. Muž i žena jsou zavázáni spolu žít, být si oddaní, oboustranně se uznávat, být si oporou, dohromady se starat o děti a tvořit zdravou rodinnou atmosféru. Dále mezi důležité povinnosti řadí uspokojování potřeb rodiny, společné rozhodování o věcech a problémech rodiny, zákonné zastupování mezi manžely v běžných záležitostech. (Portál veřejné správy, Zákon o rodině § 18 – 21)

1.7 Harmonická manželství

Harmonické manželství je podstatou dobrých poměrů v rodině a je jedním z hlavních podmínek pro to, aby dítě, až dospěje, bylo v manželství šťastné a bylo dobrým rodičem.

Co znamená harmonické manželství? Je to třeba manželství, ve kterém se muž a žena spolu nehádají, nebo manželství, ve kterém spolu oba souhlasí a mají stejné názory? Ovšem není možné, aby dvě individuality s odlišným temperamentem najednou měly na vše stejný názor.

Díváme se na toto manželství jako na „soužití dvou lidí, kteří žijí v intimním citovém vztahu hluboké lásky, ale přece neztrácejí svou individualitu, ani o ni nepřipravují svého partnera.“ V doopravdy harmonickém vztahu lidé cítí, že je jejich život obohacen, jsou ochotni nechat své já splynout s osobností druhého. Muž a žena tvoří celek, v němž se navzájem doplňují. Harmonie ovšem není navždy trvalá, ale je potřeba ji hledat a snažit se o ni ve společném životě. Manželé se musí naučit spolu srozumitelně hovořit. Musí najít společně odpovědi na spoustu otázek, i když se jejich původní názory liší. Někdy může dojít i k hádce, ale pokud najdou společné řešení, nemusí muže a ženu od sebe natolik vzdálit, aby poškodila jejich vztah.

„Tak se postupně mění zpočátku křehký a nejistý vztah dvou zamilovaných lidí v pevnější pouto lidí spojených už i svou společnou minulostí a očekávajících společnou budoucnost. Oba vědí, že si mohou důvěřovat a že mohou na sebe spoléhat, i když přijdou různé obtíže.“ Takovéto harmonické manželství nabízí citové bezpečí a vytváří skvělý základ pro šťastný život celé rodiny. (Langmeier, 1979, str. 6 – 8)

1.8 Nové formy partnerského soužití

Výrazem rozpadu tradiční rodiny je nahrazování tradičního manželství novými podobami partnerského soužití. „Někteří autoři zdůrazňují, že během posledního století nedošlo jen k přechodu k různým formám partnerského soužití, ale i samostatné manželství prošlo obrovským vývojem.“ (Chaloupková, 2004, str. 15)

„V zásadě lze rozlišit dva hlavní typy alternativních partnerských svazků. První z nich jsou tzv. předmanželská soužití.“ (Chaloupková, 2004, str. 15) Tento typ se týká z velké části mladých lidí a někteří autoři mu rozumí jako jisté variantě fáze namlouvání a chození. Tento postoj často nemá dlouhého trvání, buď spěje ke sňatku anebo rozchodu. Ke svatbě dochází v okamžiku, kdy se partneři rozhodnou pro dítě. Většinou partneři svatbu odkládají do chvíle, kdy je žena těhotná. Od sedmdesátých let dvacátého století je tento druh soužití stále více populární a četný.

„Další typ partnerského soužití je již skutečnou alternativou k manželství. Od předmanželských soužití se dá odlišit nejlépe přítomností dětí. Trvalému životu v neformálních svazcích dávají přednost často lidé, kteří již za sebou zkušenost s manželstvím mají.“ (Chaloupková, 2004, str. 15)

Kromě těchto typů se začal objevovat další jev, v anglické a holandské literatuře označován jako „Living apart together“ (LAT). „V tomto případě se partneři ani po delší době nestěhují do společné domácnosti, přestože jim to podmínky dovolují.“ (Chaloupková, 2004, str. 15)

Lidé, kteří se rozhodnou pro neformální soužití před manželstvím, pro něj uvádějí různé důvody. Jedním ze zásadních důvodů je potencionálně lehčí rozchod. (Fialová a kol., 2000) Ženy, především vzdělanější, zdůrazňují větší rovnost v takovýchto vztazích. (Chaloupková, 2004, str. 15)

2 Rodina

2.1 Koncept rodiny

Jednoznačně definovat pojem rodina je složité, z pohledu různých věd se definice liší. Podle Velkého sociologického slovníku je rodina „původní a nejdůležitější společenská skupina a instituce“ s hlavními funkcemi reprodukce, výchovy, socializace a přenosu kulturních vzorů. Z hlediska biologicky-reprodukčního je hlavní funkcí rodiny „zajišťování rození dětí a péče o ně.“ Z pohledu sociologie a sociální antropologie je rodina malá, poměrně uzavřená skupina, v níž převládají blízké osobní vztahy, „silně motivované pudově a citově, která ale je charakterizovaná i společnými zájmy a vysokým stupněm solidarity.“ (Petrusek, 1996, str. 940)

Z pohledu historického se rodina změnila. Dalo by se říci, že na počátku byly skupiny, jejichž základem byl společný původ – rody. (Klabouch, 1962, str. 12) Rod zajišťoval výchovu dětí, připravoval pokrmy, příslušníci rodu společně bydleli, hospodařili a podobně. Kvůli stále rostoucímu počtu lidí na malém území a omezenosti přírodních zdrojů a lovišť se původní rody rozpadly na menší, takzvané velkorodiny, uspořádané na základě pokrevního pouta a mající čtyři až pět generací příbuzných. (Klabouch, 1962, str. 14) V této době mluvíme o matriarchátu, mateřských rodech a mateřských velkorodinách, seskupení založené na příbuzenství v ženské, mateřské linii. V době rodového zřízení byla mezi muži a ženami rovnoprávnost, dokonce díky matrilinearitě měly ženy převahu. Mnoho prací dělala obě pohlaví spolu, ovšem přelom nastal v důsledku zlepšení zemědělských nástrojů, dělby práce.

Muži se zabývali namáhavou prací, kdežto ženy podřadnou prací v domácnosti. To mělo obrovský vliv na poměr mezi pohlavími. Matriarchát se proměnil na patriarchát, určování původu a dědické právo v otcovské linii. Velkorodiny měly tři až čtyři pokolení příbuzných po meči. (Klabouch, 1962, str. 18) Postupně se velkorodina přeměnila na malorodiny, složené z manželského páru a dětí pod vládou otce rodiny.

Malorodina se stala první podobou rodiny, jejíž základem byly ekonomické předpoklady, nikoliv přirozené. V patriarchální malorodině se dotvořily všechny podmínky pro změnu

párového manželství na monogamii. (Klabouch, 1962, str. 19) V různých formách monogamní rodina s převahou muže pokračuje dodnes na mnoha místech světa. (Klabouch, 1962, str. 21)

V době feudalismu křesťanská etika diktovala dětem úctu a poslušnost vůči rodičům, rodičům starostlivost a lásku k dětem. Otcovská kontrola byla velmi rozsáhlá, ale stejně jako kontrola nad manželkou se časem zmenšovala, nejdůležitějšími se staly povinnosti výchovy, materiálního zajištění dítěte a stanovení jeho budoucího povolání. (Klabouch, 1962, str. 73)

Kapitalistická společnost uskutečnila pokrokové změny v oblasti manželských i rodinných vztahů. Velmi uvolnila pouta patriarchální rodiny a tím zlepšila postavení žen a dětí. (Klabouch, 1962, str. 113)

Vzájemný vztah rodičů a dětí byl v Československém zákoně o rodinném právu z roku 1949 postaven na třech základních myšlenkách: nerozlišuje děti podle původu, manželské či nemanželské, postavení rodičů ve vztahu k dětem bylo rovnocenné, těžiště vztahu mezi rodiči a dětmi bylo postaveno na péči o dítě a jeho výchovu. (Klabouch, 1962, str. 243)

„Ve druhé polovině 50. let se rozšířil model dvoudětné rodiny, který přetrval až do počátku let 90., a rodina se dvěma dětmi dodnes představuje pro českou populaci nejrozšířenější ideální typ rodiny s dětmi vůbec. Při nízké úrovni antikoncepce se často plánovaný počet dvou dětí v rodině udržoval interrupcí.“ (Kučera, 2000, str. 12)

Rodinu lze také chápat jako systém, kterým rozumíme souhrn částí a vztahů mezi nimi. Rodinnou soustavu lze rozdělit na podsystémy: manželský, rodičovský a sourozenecký. Manželský podsystém představuje žena a muž. Měli by se shodovat v názorech, měli by být schopni se domluvit, navzájem by se měli respektovat a vážit si jeden druhého. Pokud dojde ke sporu, snaží se ho vyřešit co nejdříve, a porozumět jeden druhému. (Kodytková, 2007, str. 8)

Toto pojetí má zajímavé a podstatné následky – narazí-li jeden člen rodiny na nějakou překážku, vyrovná se s touto překážkou rodina jako celek. (Plaňava, 1998, str. 161)

2.2 Funkce rodiny

„Rodina je svazek muže a ženy a jejich svobodných dětí založený na biologickém základě, který je charakterizován rysem trvalého soužití. Je tedy institucí zajišťující především trvání lidského rodu. Tato funkce rodiny, tj. funkce reprodukční, je historicky nejstarší.“ Rodina zabezpečuje přetrvávání lidského rodu nejen tím, že se narodí děti, ale také tím, že tvoří ekonomické předpoklady pro obživu a výchovu dětí. Rodina má funkci ekonomickou, výchovnou, socializační. (Radvanová, 1978, str. 7)

2.2.1 Výchovná funkce

Výchovná funkce rodiny se zdá být celkem stabilní oproti ostatním funkcím. „Po celou dobu vývoje rodiny můžeme pozorovat, že se měnil cíl a obsah výchovy, že se měnily koncepce a vzory člověka a že se dokonce mění celkový rozsah výchovy. Čím je kultura společnosti vyspělejší, tím jsou potřeby člověka všestrannější a tím méně rodina stačí uspokojit rostoucí nároky dospívajícího jedince.“ (Marušiak, 1964, str. 79)

Spousta rodičů odstraňuje všechny problémy, které se staví před děti. V úsilí dopřát dětem vše, co si přejí, nevidí, že veškerá starostlivost se neshoduje s výchovou ke správnému charakteru. (Marušiak, 1964, str. 83)

V současné době přebírá tuto důležitou funkci rodiny částečně škola a podobné instituce. Podstatnou roli rovněž mají na utváření hodnotového žebříčku různé druhy masmédií.

2.2.2 Emocionální funkce

Emocionální funkce je sjednocující silou, která působí na stabilitu rodiny. Rodina představuje místo odpočinku, místo, kde děti dělají první krůčky, školu senzitivních vztahů k jiným lidem. (Marušiak, 1964, str. 94). Tato funkce rodiny je také zásadní a nezastupitelná. Jiná instituce nedokáže vytvořit takové emocionální zázemí jako rodina.

„Dnešní rodina ztratila mnohé funkce, které ji dříve udržovaly pohromadě. Funkci výrobní a pojišťovací, funkci vzdělávací, ochranou aj. Zato však mimořádného významu nabyly dvě funkce základní, na nichž se rodina převážně zakládá; zajistit citové uspokojení

všem svým členům a připravit děti pro život ve společnosti. Obě tyto funkce předpokládají velkou citovou vyspělost a kultivovanost.“ (Matějček, 1989, str. 330)

2.3 Rodičovství

Rodičovství je stavebním principem životní etapy rodiny. „Vynález antikoncepce, jež dává ženě do rukou suverénní rozhodnutí o tom, zda, kdy a kolik bude mít dětí, má pro lidstvo epochální význam. Je to hluboká civilizační změna.“ (Možný, 2006, str. 146) Změna v přístupu k rodičovství a příležitost je účinně plánovat i potlačit se projevila ve společenském makroprostoru i uvnitř rodiny. (Možný, 2006, str. 147)

Rodičovství je rozsáhlý pojem s významně rozdílným obsahem podle stadia rodinného cyklu. Přejít k rodičovství je nejdůležitější změnou v rodinném cyklu, zároveň i nejdůležitější změnou v našem životě. Rozhodnutí o této změně máme ve svých rukou nebo bychom měli mít. Přejít k rodičovství má podle Alice Rossiové čtyři významné vlastnosti:

„Je to přechod, k němuž dochází pod silným kulturním tlakem, působícím zejména na ženu. Sociální status ženy je historicky těsně svázán s mateřstvím. I poté, co společnosti našeho kulturního okruhu vesměs legalizovali umělé přerušování těhotenství, těhotná žena, která se pro přerušování rozhoduje, je pod nátlakem kultury, která se tradičně dívá odmítavě na odmítání mateřství.“

„Je to přechod, k němuž dochází i mimovolně. Dítě může být počato – a zejména první dítě namnoze bývá – i neplánovaně.“ V druhé polovině dvacátého století byla v českých zemích více než polovina nevěst těhotná. Byl to projev změny modelu zakládání rodiny.

„Přejít k mateřství je přechod nerevokovatelný.“ Dítě se nedá vzít zpět nebo nahradit jiným. Jak dítě jednou přijde na svět, stává se z člověka rodič nevratně. Týká se to i otcovství, i přestože „se muž může ke svému rodičovství snáze neznat.“

„Je to přechod zlomový.“ Jiné životní změny mívají jakési přípravné období, kdežto narození dítěte není pomalá změna – dítě je tu ze dne na den. Těhotenství sice ženu připravuje na mateřství fyziologicky, ale už ne sociálně. (Možný, 2006, str. 148 – 152)

Rozhodování o rodičovství ovlivňují osobní motivy a společenské očekávání, roli také hraje individuální hodnocení kladů a záporů rodičovství. Mezi negativa patří zpomalení kariéry matky, finanční znevýhodnění (rodina přijde o jeden plat), omezení osobní svobody – péče o malé dítě znamená vysoké nároky na volný čas. Rodičovství má negativní dopad na manželský vztah zejména vlivem únavy a eventuálně citové lability ženy na sexuální život, jak uvádí po narození dítěte přibližně polovina párů. Dobrovolně bezdětné páry zmiňují i jiné důvody. Někteří lidé se obávají, že by nebyli dobrými rodiči. Rodičovství je nevratné rozhodnutí, nelze ho vzít zpět. Některé páry nechťejí přivést děti na svět, kde je spousta vážných globálních problémů.

Přínosem rodičovství je rozvoj vztahů: „mateřství přináší nový, většinou radostný vztah s dítětem a dodává novou dimenzi ve vztahu k partnerovi.“ Rodičovství je pro mnohé osobním naplněním, pro některé ženy je to možnost k osobnímu rozvoji. „Rodičovství je výzva, zdroj podnětů, dává lidem příležitost poznávat sebe i druhého tak, jak by to bez dítěte nebylo možné. Rodičovství je známkou dospělosti.“ (Sobotková, 2001, str. 115)

2.3.1 Místo dítěte v rodině

V dnešní rodině vyrůstá dítě po stránce materiální dobře zajištěno, často má vše, na co si vzpomene. Vyrůstá pod lékařským dozorem a jeho zdraví je poskytována péče, o jaké se minulým pokolením ani nezdálo. Velká pozornost se věnuje i jeho výchově a zvláště jeho vzdělávání. Postavení dítěte je v rodině velice významné, často je středem pozornosti, vše se mu podřizuje. Tento fakt posiluje i to, že v dnešních rodinách je málo dětí – jedno, dvě. Čím menší počet dětí v rodině, tím je přirozeně vyšší důležitost každého z nich.

„Máme-li děti, vždy v pozadí zůstává třeba nevyslovená, úzkostná otázka, co kdyby se jim něco stalo. A tak tedy jedno dítě v rodině je zpravidla vychováváno úzkostlivěji než dvě nebo tři děti. Soustřeďuje se kolem něho více obav a úzkostí. Současně při malém počtu dětí v rodině stoupají nároky na každé z nich.“ (Matějček, 1979, str. 11)

Oproti dřívějším dobám dítě dnes stojí více peněz, je cennější a klade vyšší nároky na osobní účast rodičů. Naopak rodiče toho po dítěti požadují více, chtějí mít jeho život pod kontrolou, aby je mohli vést podle svých představ.

Má-li rodina splnit svou funkci vůči dítěti, musí být místem citového života, místem opory každého člena. Na příchod dítěte by se měli rodiče dobře připravit, především vnitřně. (Matějček, 1979, str. 13)

Jestliže s dítětem sdílíme životní prostor a čas, nemůžeme před ním zavřít jiné stránky svého života. V soukromí rodinného soužití více projevujeme své city, a tak dítě brzy rozezná naše nálady. Z našeho soukromí nelze děti vyloučit, neboť s námi sdílejí náš svět. Proto před nimi neukryjeme manželské napětí.

„Děti lásku přijímají, ale také ji vracejí. Jen na dětech vlastně poznáme, co je prostá, čistá, samozřejmě a jednou provždy daná náklonnost, která činí citová pouta mezi rodiči a dětmi tak pevná a jedinečná. Tento vztah dodává rodičům životní jistotu a odhodlání.“ (Matějček, 1979, str. 14)

V dnešní rodině je dítě oproti dřívějším dobám v něčem ochuzováno. Ztrácí místo na pracovišti svých rodičů. Kdysi bylo běžné, že děti viděli své rodiče v práci, a to v práci výrobní. Rodina byla totiž výrobní jednotkou a rodiče spolupracovali na společné věci. V dnešní rodině má dítě minimum možností vidět rodiče při práci.

Děti poskytují rodičům i společenskou hodnotu. Být rodičem znamená spoustu nových úkolů, které jsou společensky významné.

„Dítě má místo i v našich životních perspektivách, v našem plánování, v našich nadějích. Tak jako nemůžeme myslet jen na sebe v současnosti, nemůžeme myslet jen na sebe, snažíme-li se nějak utvářet příští dny.“ (Matějček, 1979, str. 16)

Děti mají místo i v naší minulosti, neboť se s nimi navracíme do vlastního dětství a snažíme se mu porozumět. Ze vzpomínek pak vzniká porozumění pro vlastní dítě.

V dnešní rodině má dítě své místo v přítomném dění, významně zasahuje do vzdálené budoucnosti i minulosti svých rodičů. Má prostě místo v celém našem životě. (Matějček, 1979, str. 17)

2.4 Česká rodina

„Česká rodina, tak jako rodina v celé západní civilizaci, se v posledních několika desetiletích dosti vzdálila ustálenému modelu, platnému v Evropě nejméně po tisíciletí, od doby, kdy se s křesťanstvím rozšířila přísná monogamie a univerzální zákaz sexu mimo manželství a také výrazně odlišná, vzájemně komplementární role muže a ženy. ... Hospodářská moc společností se už neopírá o organizovanou sílu fyzicky namáhavé práce, ale stále více se opírá o výkon v povoláních, kde rozhoduje schopnost jednat s lidmi a intelektuální zdatnost.“ (Možný, 2002, str. 21)

Česká společnost patřila i s rodinným chováním po staletí k západnímu charakteru společenského života. Příznačný byl pro ni pozdější věk sňatku (pro muže okolo třiceti a ženy okolo pětadvaceti let) a s tím spojený vyšší věk prvorodiček. Toto zaručovalo i bez antikoncepce pouze mírný populační růst. (Možný, 2002, str. 22)

V posledních sto letech skoro skončilo dříve běžné stěhování novomanželky do domu novomanžela. V moderní společnosti se nově vzniklý manželský pár stěhuje do nového domova, tedy každý manželský pár tvoří domácnost a samostatnou rodinu. To platí až do odchodu dospívajících dětí. Základním prvkem domácnosti se stal jeden manželský pár a nejčastější rodinou je manželská rodina se dvěma dětmi. (Možný, 2006, str. 252)

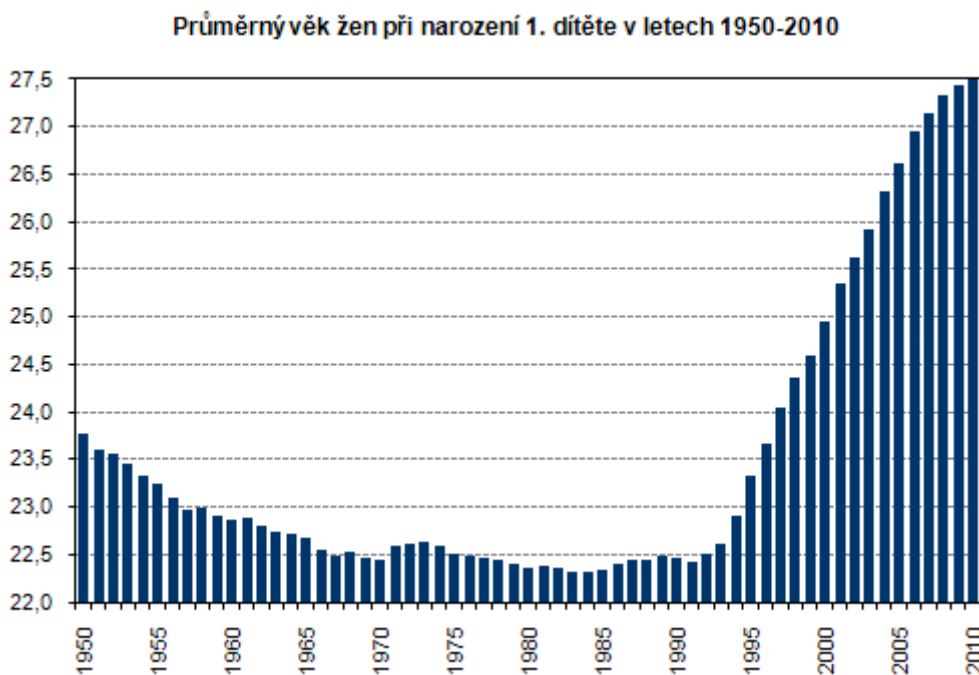
I když v posledních deseti letech narůstá počet domácností s jedním dospělým (nejčastěji matkou) a domácností jednotlivců. V polovině minulého století představovaly rodinné domácnosti (ty tvoří heterosexuální pár, sezdáný či nesezdáný, s dětmi či bez dětí) tři čtvrtiny všech českých domácností, v roce 2001 jich bylo pouze 55 %. Množství domácností neúplných rodin (jeden rodič s alespoň jedním dítětem) se skoro zdvojnásobilo, z 8 % na 14 %. Ve stejném období nejvíce vzrostl podíl domácností jednotlivců, z 16 % na 30 %. (Možný, 2006, str. 253)

V současné době mají mladí lidé možnost cestovat a významně vzrostla přístupnost k univerzitnímu vzdělání, což vede k tomu, že mladí lidé odkládají manželství a rodičovství na pozdější dobu. (Možný, 2006, str. 255)

Více jak polovina nejmladší generace považuje za nejsprávnější podobu rodiny život v manželství. Zdá se tedy, že manželství má v České republice ještě pořád vysoké postavení. Od roku 2001 mírně stoupá sňatečnost věkové kategorie od 25 do 30 let. Podpora manželství jako hlavní životní formy se však snižuje, zvyšuje se počet párů žijících v nesezdaném soužití. Nesezdané soužití veřejností sice přijímáno (osm z deseti mladých lidí do 30 let soudí, že je v pořádku, když spolu dva lidé žijí, i když neplánují svatbu), ale nebývá považováno za právě ideální volbu, a to ani nejmladší generací. Pouze každý desátý z doposud svobodných tvrdí, že by chtěl v takovém spojení žít. Více než 80 % nesezdaných párů plánuje v budoucnosti vstoupit do manželství. Podoba soužití a míry sňatečnosti nejsou pro reprodukci společnosti tak důležité. Významnější je rodičovství. Až dítě totiž změní sociální povahu života páru a odlišuje ho od charakteru života jednotlivce. (Možný, 2006, str. 256 – 258)

Od počátku osmdesátých let 20. století se v českých rodinách rodí čím dál tím méně dětí. V devadesátých letech se narodilo přibližně 90 000 dětí ročně místo dřívějších 140 000 dětí. V roce 2005 se po více než desetileté pauze narodilo více než 100 000 dětí. (Po roce 2008, kdy se narodilo necelých 120 000 dětí, opět porodnost klesá. Český statistický úřad) Nejvíce se snížila porodnost nejmladších matek do dvaceti let věku, asi na čtvrtinu. Negativní vliv na vývoj počtu narozených dětí má také vzdělání českých žen. Čím je žena vzdělanější, tím méně dětí podle všeho bude mít. Také se posouvá věk, kdy čeští občané zakládají rodinu, prvorodičky stárnou. (Možný, 2006, str. 259 – 262) Jak můžeme vidět v grafu 2.1, v roce 2010 průměrný věk prvorodiček stoupl již na 27 let.

„Člověk prý vynalezl rodinu, když zjistil, že nikomu se nedá věřit. Je to už velmi dávno, ale od té doby nikdo nic lepšího nevymyslel – ani postmoderní doba ne. Rodina je ideální krabičkou poslední záchrany, když přijdou těžké časy.“ (Možný, 2002, str. 25)

Graf 2.1 (ČSÚ, www.czso.cz)

2.4.1 Děti – základní údaje

V roce 1990 v České republice přišlo na svět více jak 130 tisíc dětí, v roce 2000 to bylo jen 90 tisíc, zhruba o třetinu méně. Během devadesátých let klesla nejzřetelněji porodnost žen mladších dvaceti let. Oproti roku 1991 byla v roce 2000 asi čtyřikrát menší pravděpodobnost porodu u osmnáctileté ženy, porodnost u žen starších dvaceti pěti let se od roku 1995 mírně zvyšuje. Tři čtvrtiny dětí narozených v roce 1965 se narodily ženám mladším dvaceti sedmi let. V roce 2000 to bylo jen 57 %. V roce 1990 zde bylo 6 % třicetiletých žen, které ještě nikdy neměly dítě, v roce 2000 vzrostl počet těchto žen na 18 %.

V České republice bylo na začátku roku 2000 přibližně 1 700 000 dětí a z tohoto počtu se jich 200 000 narodilo mimo manželství. Mezi lety 1989 a 2000 se podíl dětí narozených mimo manželství zvětšil o 270 %. (Možný, 2002, str. 26 – 40)

Právo na svobodné mateřství patří v České republice k podstatným liberálním hodnotám. „Demografické statistiky však ukazují, že vzdělané ženy, které je ve veřejných rozpravách a v médiích nejvíce slyšet, samy tohoto práva nevyužívají. Je atraktivní spíše pro méně vzdělanou populaci.“ (Možný, 2006, str. 265)

3 Představy mladých lidí

3.1 Demografické průzkumy

„Průzkumy demografického chování, dříve shrnované pod obecným názvem výzkum manželství a rodiny nebo plánovaného rodičovství, mají u nás dlouholetou tradici. První byl proveden již v roce 1956 v tehdejší Státní úřadě statistickém, jenž byl v té době u nás v podstatě jediným demografickým pracovištěm. ... Průzkumy zpravidla probíhaly v době, kdy docházelo ke změnám demografického chování (tj. v období poklesu počtu narozených dětí).“ (Kučera, 2000, str. 7)

První průzkumy byly spojeny se zjišťováním údajů o antikoncepci a používaných způsobech, jak bránit nechtěnému početí. Zjišťovaly se postoje k interrupcím, které představovaly tehdy nový jev. Hlavně se však průzkumy zabývaly zjišťováním skutečné situace rodin s dětmi, někdy jen mladých rodičů (do 30 let). Šetření zjišťovala jejich situaci příjmovou a bytovou. V průzkumech se nikdy nepokládaly otázky týkající se formy způsobu života, tedy otázky o tom, zda mladí lidé chtějí vstoupit do manželství, nebo zda chtějí zůstat sami, nebo žít v nesezdaném soužití. Až do konce 80. let byla u nás „plná“ sňatečnost a manželství uzavírali lidé v nízkém věku.

Potřeba zjišťování názorů nejenom na zamýšlenou velikost rodiny, ale i na předpokládané sňatkové chování se objevila až v posledních letech, kdy značně klesla úroveň sňatečnosti.

Otázkami manželství, rodiny a dětí v ní se výzkumy veřejného mínění v 70. a 80. letech moc nezabývaly. Těmto otázkám se věnovala větší pozornost v druhé polovině 90. let, přesto změny reprodukčního chování neobjasňovaly. Výzkumy se snažily představit celospolečenské pohledy, nikoli zvláštní přístupy mladé generace, které ovlivňovaly sňatečnost a porodnost. Přesto bylo provedeno několik průzkumů týkajících se manželství a rodičovství. Jedná se o průzkumy provedené Sociologickým ústavem Akademie věd České republiky v letech 1994 a 1996 – Rodina 94, Rodina 96 – a Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí – Formy rodinného života mladé generace 1996, tento výzkum zahrnoval dva oddělené soubory.

Jednalo se o Mladou rodinu (věk 18-30, maximální délka manželství 7 let) a Svobodní. (Kučera, 2000, str. 8 – 9)

Jaký význam přisuzuje česká společnost manželství a rodině dle dřívějších průzkumů? Průzkumy ukázaly, že „rodina i děti hrají v české společnosti zcela zásadní roli a obojí se řadí na vrchol jejího hodnotového žebříčku.“ V průzkumu Rodina 94 se k názoru, že rodinu považují za nejdůležitější věc na světě, přihlásilo 70 % dotazovaných ve věku 18-29 let. V průzkumu Mladá rodina 1996 si 82 % lidí myslelo, že důvodem k uzavření manželství je narození dítěte, ale značná část lidí (přibližně tři čtvrtiny) přiznala manželství morální a etickou hodnotu.

Jaký význam pro nás mají děti? Dvě třetiny žen je označily za jedinou skutečnou životní radost, z mužů je takto označila polovina. Ideální věk pro narození prvního dítěte je podle průzkumu Rodina 96 u žen 24 let, u muže 27,6 let. Většina českého obyvatelstva považuje za ideální dvě děti v rodině. V šetření Rodina 96 byl průměrný ideální počet dětí 2,2. V průzkumu Rodina 94 souhlasila čtvrtina lidí s tím, že je dobré mít hodně dětí. (Kučera, 2000, str. 21 – 26)

3.2 Mladí lidé z průzkumu Mladá generace 1997

Na vytváření vzorců rodinného chování má vliv především rodinné zázemí mladého člověka. Mladí lidé z průzkumu Mladá generace 1997 se narodili v průběhu 70. a 80. let. V té době se posunuly věkové hranice začátku sexuálního života mládeže do nižšího věku. Dále se uvolnily bariéry, které do té doby bránily předmanželské sexualitě. Byly odstraněny mravní a zákonné sankce. Zásadní roli sehrála snazší dostupnost spolehlivější antikoncepce. Při usměrnění sexuálního chování má rozhodující vliv kultura, tedy výchova, jak naznačuje tento vývoj posun v postoji celé společnosti na sexuální chování vůbec, nejen mladých lidí.

Mladí lidé z roku 1997 se obvykle narodili do úplné rodiny – jejich rodiče dbali na to, aby se jejich děti narodily jako manželské. Mimo manželství se rodilo 5 % dětí.

„Děti narozené v 70. letech měly mladé rodiče – byly pravděpodobně vychovávány v průměru vůbec nejmladšími rodiči v moderní české historii. Průměrný sňatkový věk svobodných ženichů nepřesahoval v 70. a 80. letech 24 roky, svobodných nevěst 22 let.

Průměrný věk matek při narození jejich dětí činil v té době 24 let, ale při narození prvního dítěte pouze 22,4 roku. Zároveň to znamenalo, že malé děti měly také mladé prarodiče – někdy již ve věku kolem 40 let.“ (Fialová, 2000, str. 30)

V českých rodinách se v průměru rodilo stále méně dětí. Pro českou populaci bylo typické, že dávala přednost dvoudětné rodině. V českých rodinách zůstávalo dlouhodobě poměrně málo jedináčků, kolem 15 %. Většina mladých lidí z roku 1997 má zkušenosti s jedním sourozencem. Minimálně 80 % mladých lidí z roku 1997 má představy o fungování úplné rodiny, o mateřských a otcovských rolích, o dělbě práce v domácnosti. (Fialová, 2000, str. 33)

Dalšími vlivy, které ovlivňují nejen představy, ale i vlastní chování, jsou společenské postavení rodiny a majetkové poměry.

Výchova dítěte je zaměřena tak, aby se z dítěte stal nezávislý jedinec, schopný se postarat nejen o sebe, ale i o svou budoucí rodinu. Mladí lidé mají na výběr z více oborů vzdělávání, zvýšil se zájem o studium na gymnáziích. Stále ale přetrvávají rozdíly mezi chlapci a dívkami ve studovaných oborech. Chlapci stále dávají přednost učebním oborům. (Fialová, 2000, str. 37)

„Od roku 1990 se zvýšil počet studentů a studentek zvláště ve věku 18 a 19 let. Ještě v roce 1991 byla ve věku 18 let pouze třetina studujících, v roce 1997 již jejich podíl dosáhl přibližně dvou třetin až tří čtvrtin příslušného populačního ročníku. Obdobně vzrostl takřka dvojnásobně i podíl studujících ve věku 19 let – z 16 % na třetinu.

Také u studentů vysokých škol se projevilo zrušení předchozích reglementací ve změnách počtů a skladby posluchačů, jak pokud jde o typ vysoké školy, tak pokud jde o vzájemný poměr studujících chlapců a dívek.“ Zvýšil se celkově počet studujících. Ve školním roce 1985/1986 studovalo na českých vysokých školách celkem 87,7 tisíc studentů. Ve školním roce 1997/1998 se počet vysokoškolských studentů zvýšil na 145,1 tisíc. (Fialová, 2000, str. 38)

Změny v délce studia a v rozsahu, ve kterém mladí lidé studují, v podstatě znamenají, že studuje větší podíl mladých lidí a studium u nich trvá delší dobu než v minulých letech.

Přibližně polovina mladých lidí zakončuje studium o dva až o čtyři roky později než jejich rodiče, později také přemýšlejí o svých následujících životních krocích. I to má přímý vliv na životní plány mladých lidí a na jejich představy a přesvědčení. (Fialová, 2000, str. 39)

Mladí lidé nejen z roku 1997 věnují spoustu energie a času k dosažení vzdělání. Poté u nich následuje fáze shánění zaměstnání a budování profesního postavení a profesního vzestupu. Až pak přemýšlejí o vlastní domácnosti či o rodině. Podíl těch, kteří vstupují do manželství poměrně brzy po dokončení vzdělání, je stále menší.

Z průzkumu Mladé generace 1997 se ukázalo, že mezi mladými svobodnými lidmi bylo docela málo podnikatelů a živnostníků, obzvláště mezi ženami. I to představuje tyto lidi jako skupinu stojící na začátku ekonomické aktivity, „skupinu, která se teprve o uplatnění na trhu práce snaží a orientuje se na něm. Má spíše podprůměrné příjmy, nezaměstnanost pro ni může být impulzem ke změně profese, tudíž k rekvalifikaci, a tím k prodloužení studií (pokud jí to rodinné zázemí umožní).“ (Fialová, 2000, str. 40)

V tomto šetření se také potvrdilo velmi časté střídání zaměstnání. Tato skutečnost je pro mladé lidi typická, neboť odpovídá objektivnímu stavu hledání nejlepšího zaměstnání. „K častějším změnám zaměstnání přispívala též někdy „vsunutá“ období nezaměstnanosti, která se v 90. letech začínala prosazovat jako nový fenomén výrazněji ovlivňující postavení mladých lidí na trhu práce. Pro dnešní mladé lidi to již není pojem z učebnic, ale bezprostřední realita, s níž mají osobní zkušenost.“ Mezi mladou generací se nezaměstnanost rozšiřuje postupně a selektivně. V roce 1997 měla s nezaměstnaností zkušenost přibližně čtvrtina dotázaných mladých lidí. (Fialová, 2000, str. 40)

Do osamostatňování mladých lidí se promítá množství faktorů, z nichž rozhodující jsou asi dva: vztah s partnerem a získání samostatného zdroje živobytí a založení vlastního domova, ke kterému vede touha žít samostatně. Založení rodiny a ekonomická nezávislost se však většinou nedějí ve stejnou dobu.

V současné době se mladí lidé snaží rychle osamostatnit především fyzicky. Často ovšem naráží na překážku nedostatku levných bytů a nákladnost samostatného bydlení. Plných 79 % svobodných lidí z průzkumu ve věku 18 až 29 let bydlelo s rodiči. Ve vlastním bytě či domku bydlelo pouze 12 %, 8 % bylo v podnájmu. Skoro 80 % lidí ve věku do 24 let žilo u rodičů, ve

věku 29 let klesl jejich podíl na třetinu. Vlastní byt měla skoro polovina dotazovaných, kteří žili s partnerem. (Fialová, 2000, str. 43)

3.3 Průzkum Mladá generace 1997

Toto šetření bylo zaměřeno na svobodné mladé lidi ve věku 18 – 30 let. Zjišťovalo názory mladých lidí na manželství a rodičovství, na ideální věk pro vstup do manželství a počet dětí v rodině, také zkoumalo partnerské vztahy mladých lidí. (Kučera, 2000, str. 27) Podle průzkumu je manželství pro mladé nejpreferovanějším způsobem partnerského soužití. Přes 90 % mladých svobodných lidí má v úmyslu vstoupit do manželství, i když většina až poté, co si vyzkouší život s partnerem. Nesezdané soužití mladí lidé chápou jako přechodný stav před sňatkem. Žít bez stálého partnera chtělo jen nepatrné množství dotazovaných, přibližně 0,5 %.

Většina mladých lidí klade důraz na lásku a silný emoční vztah jako základ manželství. Mladí lidé vnímají manželství ze dvou stránek: praktické a emocionální. Praktickou stránku vidí v manželství jako na instituci, která poskytuje finanční jistotu a právní záruky majetkových vztahů a jejímž velkým úkolem je zabezpečit děti. Emocionální stránka se dívá na manželství jako na instituci, která naplňuje citové potřeby člověka. Více než třetina dotazovaných označila za hlavní výhodu manželství finanční jistotu a právní záruky majetkových vztahů. A co by dotazované vedlo k uzavření manželství? Nejvíce dotazovaní uváděli lásku a touhu po bezpečném zázemí (hledisko emocionální) a snahu, aby se děti narodily v manželství (praktické hledisko). (Kučera, Hamplová, str. 60 – 78)

Postoje dotazovaných k rodičovství jsou nevyhraněné a nevyjasněné, přesto se z výsledků zdá, že mladí lidé považují děti za přirozenou součást vlastního života. Většina chce v budoucnu děti mít, počet těch, kteří plánují být bez dětí, je zanedbatelný. Důležité pro to, aby mladí lidé měli děti, je zajištění jisté materiální úrovně (finanční a bytové podmínky). Konkrétně dotazovaní uváděli potřebu vlastního bytu (94 %), dostatek financí, partnerské a rodinné zázemí a zaměstnání. Průzkum také zjišťoval ideální počet dětí, který je definován jako počet dětí, které by si dotazovaní přáli mít. V možných odpovědích ovšem nebyla možnost volby pro žádné dítě. Za ideální rodinu považuje 70 % dotazovaných dvě děti v rodině, méně často třídětnou a poměrně zřídka jen s jedním dítětem. Výsledky šetření ukázaly skutečnost, že existuje souvislost mezi ideálním počtem dětí a úrovní vzdělání,

především u žen. Čím vyšší vzdělání mají dotazovaní, tím častěji považují za ideální nižší počet dětí. (Hamplová, str. 80 – 98)

Zásadním výsledkem je, že „manželství a rodina neztrácejí pro mladé lidi na svém významu a hodnotě, především po emocionální stránce, ale že je jejich realizace pouze posunuta do vyššího věku, aniž by docházelo ke snížení zájmu o založení legitimní rodiny - byť někdy až po určité době nesezdaného soužití na zkoušku.“

Dalším významným výsledkem šetření je „potvrzení, že i dětem přisuzují mladí lidé značnou životní hodnotu a že se proto téměř nemění ideální počet dětí, ani plánovaný počet dětí v rodině. I když se děti považují za určitý omezující faktor osobního rozvoje a života rodičů a i když snižují jejich životní úroveň, tak si převážná většina mladých lidí nedovede život bez dětí představit, a proto plánuje mít nejčastěji dvě děti.“ (Kučera, 2000, str. 136)

3.4 Biografický výzkum mladé generace 2002

Ve výzkumu „Biografický výzkum mladé generace 2002“ bylo dotazováno 895 osob ve věku 25 až 34 let. Tři pětiny účastníků průzkumu byly ve věku 25 až 29, přibližně jedna čtvrtina měla vysokoškolské vzdělání, 40 % nemělo maturitu. Průzkum byl realizován pouze v Praze, v jižních Čechách a v okresech Chomutov a Litoměřice, dotazovaní z Prahy tvoří polovinu všech dotazovaných, dotazovaní z jižních Čech představují přibližně jednu pětinu a respondenti ze severních Čech přibližně 30 %.

V roce 2002 považovali dotazovaní za nejpříjemnější způsob partnerského soužití manželství (tři čtvrtiny). Žít bez stálého partnera má v úmyslu 7 % dotazovaných a manželství by se stálým partnerem neuzavřelo 17 %. Jako důvod žití bez stálého partnera uvedli dotazovaní mnohokrát touhu po nezávislosti, jak ve smyslu osobní svobody, tak i ekonomické samostatnosti. Dotazovaní, kteří byli pro nesezdané soužití, uvedli nejčastěji jako důvod zbytečnost sňatku, manželství považují totiž jen za formalitu a instituci, která omezuje osobní svobodu. 85 % těch, kteří chtějí uzavřít či uzavřeli manželství, má v úmyslu tak udělat po tzv. manželství na zkoušku. Podle dotazovaných je jeho výhodou poznání partnera a otestování si společného života.

„Jedním z důvodů, proč chce většina mladých lidí stále vstoupit do manželství, může být skutečnost, že muži i ženy shodně uvažují o tom, do jakých rodinných vztahů by se dítě mělo narodit: dvě třetiny mladých lidí souhlasí s tím, že by lidé, kteří chtějí mít dítě, měli uzavřít sňatek. Z regionálního pohledu byli v této otázce méně tradiční respondenti pocházející ze severních Čech. V roce 1997 bylo zastáncem klasické vize rodiny, to znamená rození dětí do manželství, 80 % respondentů. Vzhledem k věkovému vymezení souborů Mladé generace 97 (18 až 30 let) a Mladé generace 02 a k celorepublikovému pokrytí pouze v roce 1997 není však možné tyto dva soubory přímo srovnávat.“ (Paloncyová, str. 8) Mladí lidé, kteří chtějí uzavřít sňatek, vidí manželství jako instituci, která jim zajistí právní vztahy. Ovšem z celého souboru dotazovaných více než třetina nesouhlasí s názorem, že manželství je důležitou zárukou právních vztahů. Vypadá to, že u mladých lidí převažuje úsilí brát ohled na děti, tedy rodičovské vztahy nad partnerskými. Děti tvoří pro většinu mladých lidí pořád silný prvek jejich života. Pouze 13 % žen, ale 28 % mužů uvedlo, že si svůj život dovede představit bez dětí. Avšak i tato skupina dotazovaných chce ve svém životě alespoň jedno dítě. Bezdětní respondenti zpravidla neuvažovali o dítěti dříve než za dva roky. Jako zásadní důvody uváděli, že jsou bez partnera, dávali nyní přednost kariéře nebo studiu, dále nepřipravenost a až na dalších místech se umístily finance a bydlení.

3.5 Naše společnost 2009

Výzkum Naše společnost 2009 byl proveden Centrem pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu Akademie věd. Dotazováno bylo 1082 občanů České republiky starších 15 let. Prozkoumány byly představy o optimálním počtu dětí v rodině a o ideálním věku při narození prvního dítěte. Také byl zkoumán úmysl dotazovaných, kteří nežijí v manželství nebo registrovaném partnerství, vstoupit během svého života do manželství. Dotazovaní dále hodnotili tvrzení týkající se různých podob rodinného soužití a význam některých životních cílů.

První část výzkumu se týkala dětí. 70 % všech dotazovaných vnímá jako ideál rodinu dvoudětnou, pětina dotazovaných rodinu třídětnou a 7 % je pro jedno dítě v rodině. Pohled na ideální počet dětí v rodině se dlouhodobě nemění. V české společnosti jsou ideální dvě děti v rodině.

Skoro polovina dotazovaných si myslí, že nejvhodnější věk pro narození prvního dítěte je u otce v rozmezí 25 až 29 let. Více než třetina udala věk nad 29 let a 7 % dotázaných nižší než 25 let. Jako ideální věk muže pro narození prvního potomka uvedlo 29 % dotazovaných 30 let.

Podle poloviny dotazovaných by žena měla být prvorodičkou v rozmezí 25 a 29 let. Třetina účastníků výzkumu považuje za nejlepší věk pod 24 let a 8 % věk nad 30 let. Ovšem nejvíce respondentů označilo jako nejvhodnější věk pro narození prvního dítěte u žen 25 let (29 %).

„Představy o ideálním věku při narození prvního dítěte se v posledních pěti letech výrazně proměnily, a to zejména v případě věku matky. Zatímco v roce 2004 se polovina dotázaných domnívala, že žena by měla mít první dítě před pětadvacátými narozeninami, v roce 2009 sdílí stejný názor asi třetina účastníků výzkumu. U mužů zůstává nejčastěji zastoupena kategorie 24 až 29 let, ale i tam můžeme sledovat poměrně velký přesun preferencí do věkové skupiny 30 a více let. Deklarované postoje tak kopírují skutečný demografický vývoj, kdy např. věk ženy při narození prvního potomka vzrostl na hodnotu sedmadvaceti let v roce 2008.“ (Šamanová, 2009, str. 2)

Další část výzkumu se týkala svobodných, rozvedených a ovdovělých, zda v budoucnosti zamýšlejí vstoupit do svazku manželského. 25 % dotazovaných nebyla rozhodnuta, 38 % označilo „ano“ a 37 % „ne“. „Pokud přihlédneme k rodinnému stavu a pohlaví dotázaných, zjistíme, že svobodné ženy jsou častěji rozhodnuty uzavřít ve svém životě sňatek než svobodní muži. Vstoupit někdy v budoucnu do svazku manželského plánovalo 74 % svobodných žen. Mezi svobodnými muži se chtělo oženit 52 % dotázaných.“ (Šamanová, 2009, str. 4)

Dotazovaní měli v této části také uvést důvody pro a proti uzavření sňatku. Nejčastěji uváděným argumentem byly děti. Značná část respondentů považuje manželství za samozřejmé a přirozené. Část dotazovaných, kteří neplánují sňatek, jako důvody uvedla důležitost svobody a zbytečnost pro partnerské soužití.

V další části byl zjišťován souhlas, či nesouhlas s tvrzeními týkajícími se rodičovství a partnerského soužití. „Odmítavá stanoviska tvořila většinu v případě výroku „špatné

manželství je lepší než žádné“ (80 % v součtu odpovědí rozhodně nesouhlasím a spíše nesouhlasím ku 5 % v součtu odpovědí rozhodně souhlasím a spíše souhlasím), dále u výroku „není správné, aby spolu žili partneři v jednom bytě, pokud nebyli oddáni“ (64 % nesouhlasících ku 11 % souhlasících). Nesouhlas výrazně převažoval nad souhlasem také u výroku „manželství je zbytečná instituce“ (61 % ku 10 %) a „svobodní mají menší vážnost mezi lidmi než vdané a ženatí“ (53 % ku 18 %). Mezi položky, kde nesouhlas tvořil menšinu, se zařadily výroky „je v pořádku, když spolu lidé žijí, aniž by plánovali sňatek“ (17 % nesouhlasících ku 49 % souhlasících), „lidé, kteří chtějí mít děti, by měli nejdříve uzavřít sňatek“ (27 % nesouhlasících ku 42 % souhlasících) a „pokud žijí oba rodiče se svými dětmi ve společné domácnosti, není nutné, aby byli manželé“ (30 % nesouhlasících ku 38 % souhlasících). U výroku „pro výchovu dětí je velmi důležité, aby měli jejich rodiče uzavřen sňatek“ (38 % nesouhlasících ku 36 % souhlasících) a „ženatí muži a vdané ženy jsou obecně spokojenější než svobodní“ (28 % nesouhlasících ku 33 % souhlasících) byl podíl kladných a záporných hodnocení přibližně stejně velký.“ (Šamanová, 2009, str. 8)

U některých tvrzení došlo od roku 2003 k docela podstatným změnám. Zřetelně se například snížil souhlas s výrokem o důležitosti manželství pro výchovu dětí (z 52 % v roce 2003 na 36 % v roce 2009). Dotazovaných, kteří si myslí, že ženatí a vdané jsou spokojenější než svobodní, je v porovnání s rokem 2003 o 10 % méně. Ještě podstatněji klesl podíl lidí, kteří zastávají názor, že sňatek má být uzavřen před narozením dítěte (o 17 % oproti roku 2003). Obecně lze říci, že se zvyšuje shovívavost k různým podobám partnerského soužití, které představují alternativu k tradičnímu manželství. (Šamanová, 2009)

4 Smysl manželství a rodiny pro současné vysokoškolské studenty

4.1 Kvalitativní výzkum

„Někteří metodologové chápou kvalitativní výzkum jako pouhý doplněk tradičních kvantitativních výzkumných strategií, jiní zase jako protipól nebo vyhraněnou výzkumnou pozici ve vztahu k jednotné, na přírodovědných základech postavené vědě. Neexistuje jediný obecně uznávaný způsob, jak vymezit nebo dělat kvalitativní výzkum.“ (Hendl, 2005, str. 49) Význačný metodolog Creswell (1998) formuloval kvalitativní výzkum takto:

„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“ (Hendl, 2005, str. 50)

Mezi výhody kvalitativního výzkumu patří: získávání důkladného popisu a vhledu při průzkumu jedinci či skupiny, zkoumání jevu v přirozeném prostředí, dále umožňuje prozkoumat procesy. Handicapem kvalitativního výzkumu je zobecnění výsledků, neprůhlednost. (Hendl, 2005, str. 52)

Přednost kvalitativních dat je také v tom, že jsou přirozeně utříděna a popisují obyčejný život. Výběr metody by se měl přizpůsobit výzkumnému problému. „Pokud nás zajímá, co si lidé myslí, jak cítí, čemu věří atd., použijeme interview, dotazník nebo postojové škály.“ (Hendl, 2005, str. 161)

V praxi se často používá kvalitativní výzkum spojený s kvantitativním. „Smíšený výzkum je definován jako obecný přístup, v němž se míchají kvantitativní a kvalitativní metody, techniky nebo paradigma v rámci jedné studie. V některých typech smíšeného výzkumu se používají na úvod kvalitativní metody sběru dat, po jejichž shromáždění a analýze následuje dotazování pomocí strukturovaného dotazníku v rámci statistického šetření. Tomuto postupu se říká výzkum pomocí míchání metod.

Druhý typ smíšeného výzkumu představuje výzkum na základě smíšeného modelu. V tomto typu výzkumník využívá jak kvalitativního, tak kvantitativního výzkumu uvnitř jednotlivých fází výzkumného procesu.“ (Hendl, 2005, str. 60)

4.2 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je zjistit, jaký smysl má pro dnešní vysokoškolské studenty manželství a rodina. A co pro ně manželství a rodina znamenají. Zjištěné výsledky porovnám se staršími průzkumy.

4.3 Smysl a hodnota

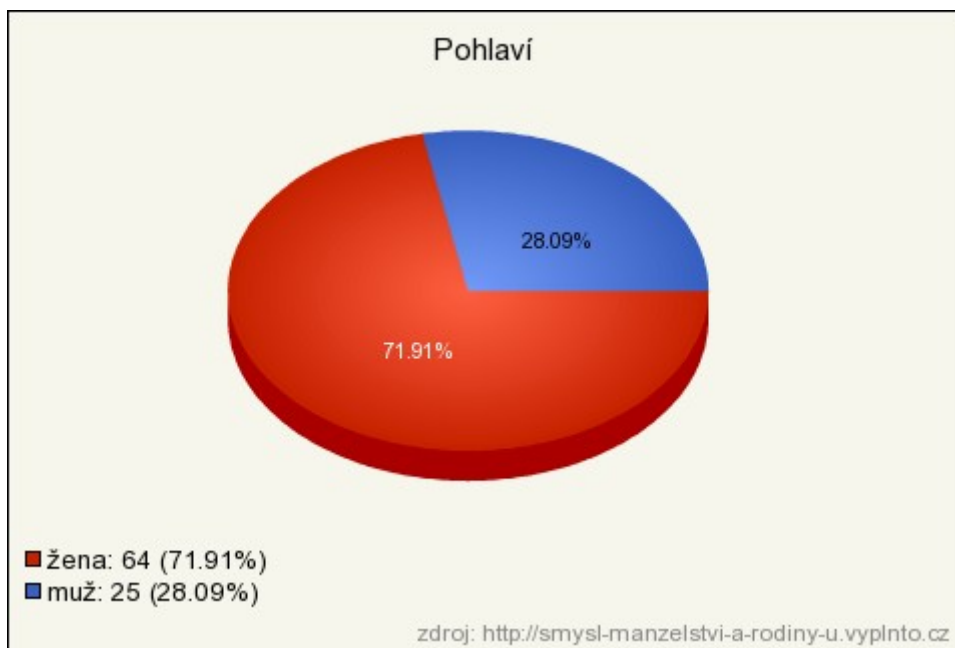
Jak chápat tyto dvě slova? Pod slovem hodnota si představuji něco, čeho si člověk cení, pro co je člověk ochoten se něčeho vzdát. Hodnoty se projevují v hodnocení a často slýcháme o hierarchii hodnot, což jsou uspořádané hodnoty. Ovšem se jedná o subjektivní hodnocení, ale často se hodnocení různých lidí podobá.

Slovo smysl má širší význam, primárně označuje pět organických smyslů - zrak, čich, sluch, chuť a hmat. Dále můžeme slovem smysl myslet účel nějakého činu či význam výrazu nebo výpovědi. Někdy říkáme, že věci mají kvůli něčemu smysl, jindy zase, že jsou samy účelem či cílem, tedy mají smysl samy v sobě.

4.4 Výzkumný soubor

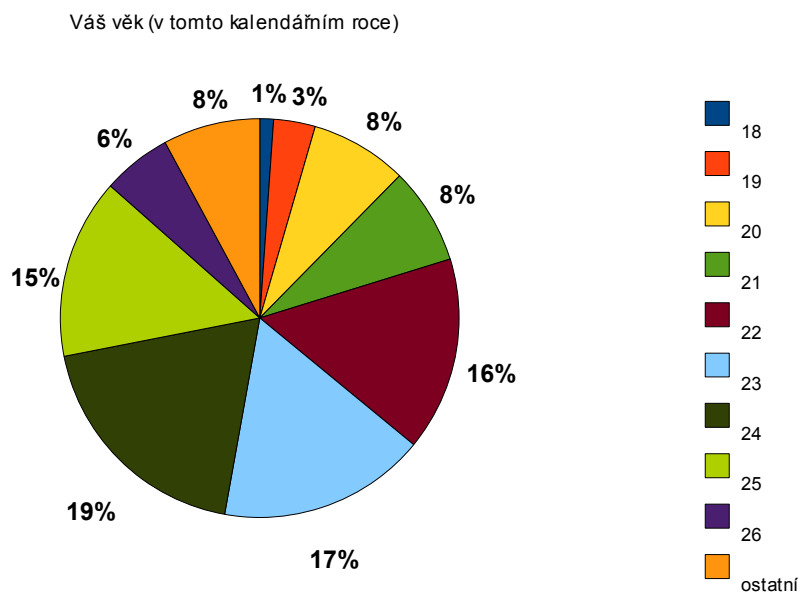
Výzkumný vzorek respondentů tvoří vysokoškolští studenti, kterými jsou moji spolužáci z vysoké školy, bývalí spolužáci ze školy střední, kteří také studují na vysokých školách, a dále další studenti - přátelé mých spolužáků. Vysokoškolskými studenty jsou chápáni lidé ve věku od 18 let přibližně do 26 let, kteří zároveň studují na vysoké škole. Výzkumu se zúčastnilo celkem 90 respondentů, z toho jedním z nich byla i padesátiletá žena, kterou jsem z důvodu vysokého věku vyřadila z dalšího zpracování výsledků (rozdělení podle pohlaví zobrazuje graf 4.1).

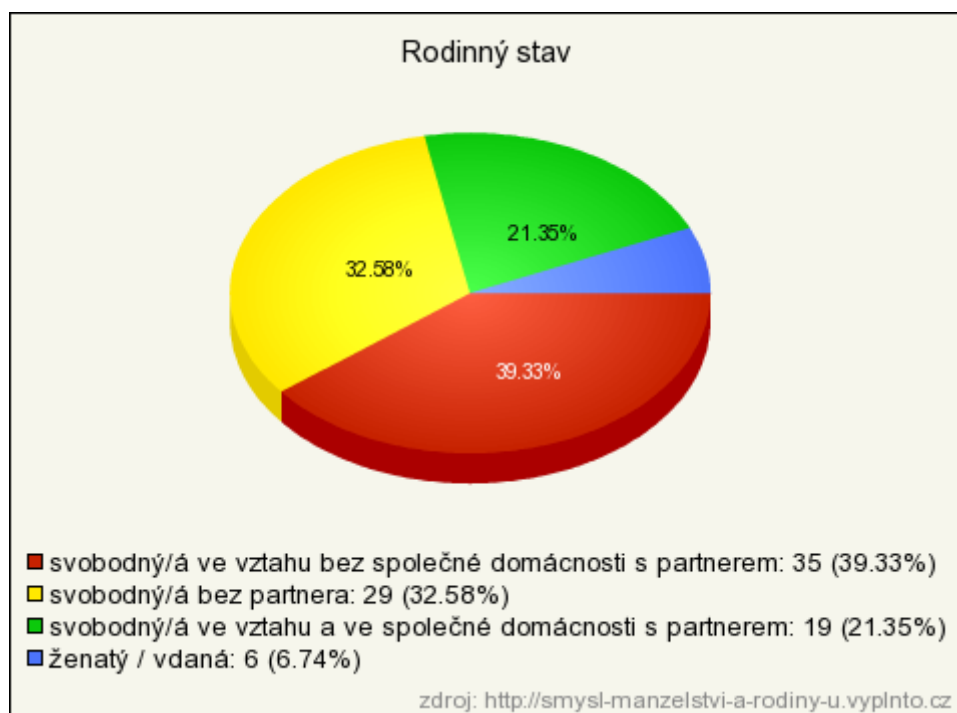
Graf 4.1

Jelikož respondenti byli vysokoškolští studenti, jejich průměrný věk je 23,3 let. Nejmladšímu respondentovi bylo 18 a nejstaršímu 31 let. V prvním případě se jednalo o ženu, ve druhém o muže. Věkové rozložení uvádí graf 4.2.

Graf 4.2

Podle rodinného stavu převažují svobodní, něco málo přes 93 %. Výzkumu se zúčastnilo 6 vdaných žen, z nichž tři dosáhly věku 25 let, další 24, 26 a 27 let. Svobodné jsem dále rozdělila na svobodné žijící ve společné domácnosti s partnerem (21,35 % ze všech dotazovaných), svobodní bez partnera (32,58 %) a svobodní, kteří mají partnera, ale nežijí spolu (39,33 %).

Graf 4.3

Pro upřesnění ještě uvedu, že mezi respondenty, kteří žijí ve společné domácnosti s partnerem, je 16 žen a 3 muži. Respondenty bez partnera tvoří 16 žen a 13 mužů, respondenti s partnerem bez společné domácnosti jsou složeni z 26 žen a 9 mužů.

Ze všech respondentů již 4 ženy mají děti. Dvě z nich jsou vdané, jedna žije ve společné domácnosti s partnerem a jedna žena s partnerem ve společné domácnosti nežije.

4.5 Sběr dat a forma zpracování

Původně zamýšlený kvalitativní výzkum má i prvky kvantitativního. Průzkum jsem provedla pomocí dotazníku s otevřenými a uzavřenými otázkami. Respondent odpovídá na otázky dotazníku, jak nejlépe bude umět. Při vyplňování dotazníku by měl mít účastník

průzkumu dostatek času. Výsledkem jsou odpovědi účastníků. (Hendl, 2005, str. 186)
Konstrukce dotazníku je uvedena v příloze.

Je potřeba mít na mysli, že na dotazník odpovědělo pouze 89 lidí. Vzhledem k celkovému počtu vysokoškolských studentů, kterých bylo ve školním roce 2008/2009 celkem 369 619 (Český statistický úřad, Tab. 12.08), je to zanedbatelné číslo. I přesto se pokusím interpretovat odpovědi respondentů.

Získaná data jsem si zobrazila, několikrát pročítla a při analýze odpovědí na jednotlivé otázky jsem se snažila data redukovat. Stejně či podobné odpovědi jsem seskupila do několika kategorií.

4.6 Výsledky výzkumu

Průzkum se věnoval dvěma velkým tématům – manželství a rodina. Nejprve se budeme zabývat manželstvím.

Co si dnešní vysokoškolští studenti myslí o manželství a co pro ně znamená?

Většina dotazovaných vidí manželství jako pozitivní věc, v negativním smyslu vidí manželství 13 osob, z toho 5 mužů. V tomto smyslu dotazovaní uváděli, že manželství je zastaralá instituce, zbytečnost. Pro šest lidí manželství nic neznamená. Dvacetiletá žena napsala, že manželství je *„papír, který kazí dobré vztahy mezi partnery.“*

Čtyřicetiletý muž zase uvedl, že manželství pro něho *„znamená nejistotu a stres (nevěra a závazky za druhého).“*

Jednatřicetiletý muž doslova napsal: *„stará, odporná přežilá věc.“*

Dvaadvacetiletý muž si myslí, že manželský stav *„je to pletení biče na sebe sama.“*

Co na manželství říkají vdané respondentky? Šestadvacetiletá paní říká: *„je to dobrá věc, vdávala jsem se sice hodně mladá, ale jako by to bylo včera“*

Pro sedmadvacetiletou vdanou ženu manželství znamená *„zájem a jistotu.“*

Jedna z pětadvacetiletých vdaných žen uvedla: *„jistotu, závazek, slib věrnosti.“*

Druhá z této věkové kategorie píše: „*je to stvrzení a záruka vztahu, není to přežitek.*“

Pro třetí manželství znamená: „*důkaz toho, že to spolu myslíme vážně.*“

Pro vdanou čtyřiaadvacetiletou ženu manželství znamená „*lásku, jistotu, porozumění a bezpečí.*“

Do kategorie Smysl života jsem zařadila odpovědi jako nejdůležitější krok života, nejvyšší stupeň vztahu, vyvrcholení vztahu, posunutí se ve vztahu dvou lidí či vážnost vztahu.

V kategorii Rodina najdeme odpovědi: založení rodiny, zplození potomků a prostor pro výchovu dětí.

Dotazovaní použili i odpovědi jako celoživotní závazek, společná cesta životem v dobrém i zlém, svazek na celý život, závazek nikoli v negativním smyslu.

Dvaadvacetiletá žena míní, že manželství je „*důvěrný, plnohodnotný a láskyplný vztah na celý život.*“

Někteří respondenti vidí v manželství základní instituci, úřední posvěcení vztahu dvou milujících se lidí, oficiální potvrzení partnerství či „*instituci so vsetkymi kladnými aj zápornými vlastnostmi.*“

Jedna čtyřiaadvacetiletá respondentka napsala, že manželství pro ní znamená „*určitě hodně... jednou bych se chtěla vdát!*“

Třiaadvacetiletý muž tvrdí, že pro něj je manželství „*forma vzájemné pomoci k osobnímu růstu a spolupráci.*“

Třiaadvacetiletá žena si myslí, že manželství je „*akt, při kterém si veřejně slibujete lásku.*“

Pro dvaadvacetiletou ženu manželství znamená „*mít někoho s kým založím rodinu, komu můžu věřit.*“

Pětadvacetiletá žena se domnívá, že manželství „*je úředním posvěcením vztahu dvou milujících se lidí.*“

Osmadvacetiletý muž předpokládá, že manželství je „*přirozená okolnost pro současnou společnost.*“

Třiaadvacetiletý muž si myslí, že manželský stav je „slib z lásky lásce,“ ale pro něho „je to zatím vzdálený stav.“

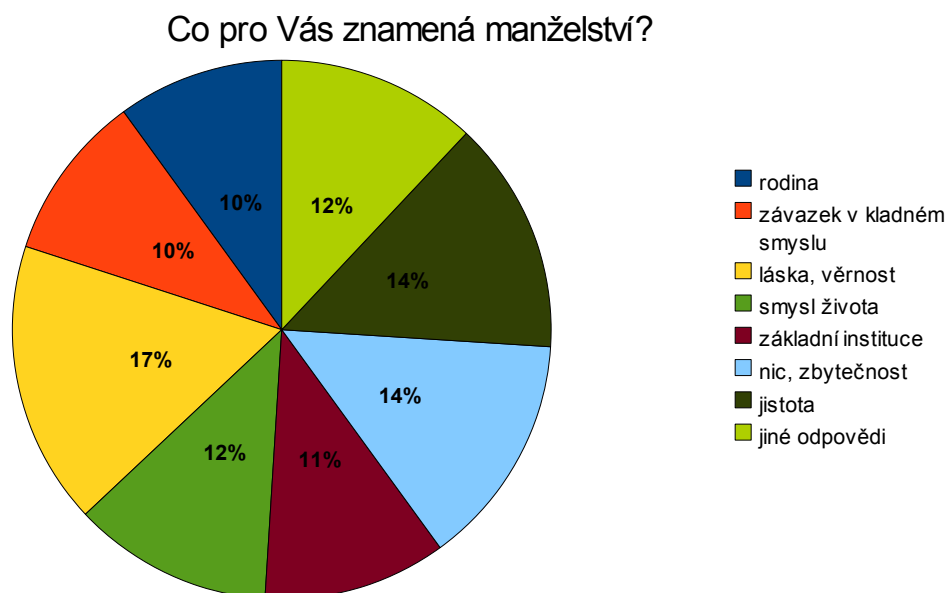
Šestadvacetiletá žena se domnívá, že manželství „drží rodinu pohromadě.“

Pro třiaadvacetiletou ženu „není zásadním momentem v životě člověka.“

Dvanáct dotazovaných si myslí, že manželství znamená jistotu. Třiaadvacetiletá žena doslova napsala: „jistota ... asi jsem naivní.“

Manželství jako tradice se v odpovědích objevilo dvakrát a jako svátost jednou.

Pro většinu dotazovaných má manželství smysl. Stále je to akt, při kterém si dva lidé slibují lásku a věrnost veřejně. Manželství je pro mnohé oporou, silným poutem a cestou ke šťastnému životu. Manželství stále ještě zůstává tradiční formou pro základ rodiny.

Graf 4.4

Co považují respondenti za klíčové k uzavření manželství?

Důvodů ke vstupu do manželství je spousta, přesto 15 % respondentů nepřišlo ani na jeden. Tři respondenti nepovažují žádné důvody za nejdůležitější k uzavření sňatku, jeden

z nich píše: „*pokud se opravdu milují, nemusejí se brát.*“ Respondenti nejvíce uváděli lásku, spokojený vztah, vzájemné porozumění a pochopení, důvěru, přátelství, vzájemnou oporu a toleranci. Dalším nejčastějším důvodem bylo plánování založení rodiny, čekání potomka, vytvoření prostředí pro děti a společné příjmení s dětmi.

Mezi klíčové důvody také respondenti zařadili ekonomické důvody. Do této kategorie by patřily odpovědi: finanční výhody, úspora na daních, hypotéka.

Důležitým argumentem pro vstup do manželského stavu je také společná budoucnost, spokojenost ve vztahu, společné rozhodnutí, společné zestárnutí.

Mezi hlavní důvody dotazovaní také zařadili sdílení společných názorů na důležité věci.

Dva lidé uvedli jako zásadní důvod k uzavření manželství dlouholetý funkční vztah.

A jaké důvody považují za nejdůležitější vdané respondentky? Šestadvacetiletá žena uvedla „*lásku a vzájemné porozumění.*“

Vdaná sedmadvacetnice napsala „*děti, sociální postavení, láska*“ jako důležité důvody.

Jedna z dvacetipětiletých žen považuje jako hlavní důvod „*shodu partnerů v zásadních otázkách.*“

Další pětadvacetiletá paní říká, že „*děti*“ jsou tím klíčovým důvodem vstupu do manželství.

Třetí vdaná žena, které je dvacet pět let, označila za nejdůležitější důvody „*lásku, důvěru a vím, kdo je můj muž.*“

Nejmladší z vdaných respondentek uvedla „*lásku a vzájemnou důvěru partnerů.*“

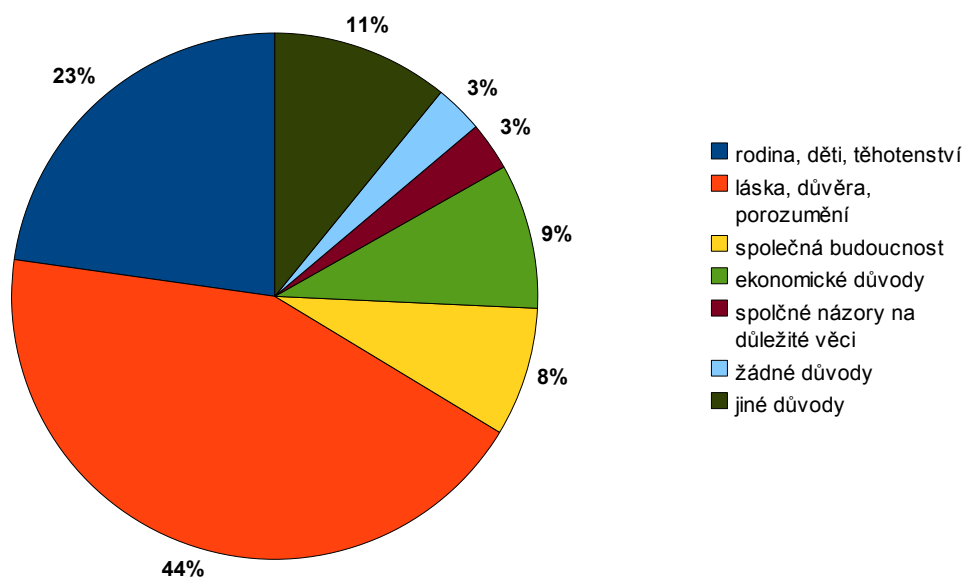
Z dalších odpovědí na tuto otázku si jich ještě několik uveďme. Čtyřadvacetiletý muž napsal „*věrnost (neustálé nevyhledávání „lepšího“).*“

Jiný čtyřadvacetiletý muž za hlavní důvod vstupu do manželství považuje „*neschopnost být sám.*“

Třadvacetiletý muž si myslí, že klíčovým důvodem je „*soulad duchovní, mentální, citový i tělesný obou partnerů.*“

V dnešní době podle respondentů převažují jako důvody k uzavření manželství láska, plánování rodiny, rozhodnutí společné budoucnosti s partnerem. V odpovědích se také objevilo těhotenství, které bývalo dříve nejčastějším důvodem. Asi polovina prvních dětí narozených v manželství se rodí do osmého měsíce po svatbě – v roce 1980 to bylo 51 %, v roce 1990 57 % a v roce 2000 42 %. (Možný, 2002, str. 39)

Jaké důvody považujete za klíčové k uzavření manželství?

Graf 4.5

S touto otázkou souvisela následující, Co (by) Vás vedlo k uzavření manželství?

Nejdříve se podíváme na důvody, které vedly ke sňatku již vdaných žen. Sedmadvacetiletou respondentku vedl k manželství pocit sounáležitosti. U šestadvacetileté ženy přispělo k uzavření manželství těhotenství. První z pětadvacetiletých vdaných žen uvedla jako důvod její svatby „*přirozené vyústění vztahu a situace*.“ Druhou vdanou pětadvacátníci vedla k manželskému stavu „*touha demonstrovat, že k sobě s partnerem patříme*.“ Třetí pětadvacetiletou paní přivedl k oltáři „*ten správný chlap, se kterým chci být po zbytek života*.“ Nejmladší z této skupiny respondentů chtěla „*legitimizovat partnerský svazek*.“

Jaké konkrétní důvody by vedly ke vstupu do manželství ostatní respondenty? Nejčastějším důvodem byla u dotazovaných láska, vzájemná chuť tak učinit, nalezení vhodné osoby, věrnost a důvěra. Dalšími významnými důvody byly děti, těhotenství a plánované založení rodiny.

Mezi nejčastější důvody se zařadil „pravý partner na zbytek života.“ Pod tuto kategorii náleží odpovědi jako „jistota, že s partnerem chci strávit zbytek života,“ „jistota pravého partnera,“ „pravý a pevný vztah.“

Někteří si myslí, že by do manželství vstoupili, pokud dojde k naplnění jejich vztahu. Třiaadvacetiletá žena uvedla, že k manželství by ji vedlo „dlouhodobé soužití alespoň desetiletého vztahu.“

Celkem 6 respondentů si myslí, že je k manželství nic nedovede. Jedná se o ženy ve věku 20, 21 a 22 let a muže ve věku 22, 23 a 25 let.

K uzavření manželství by mohli přispět i ekonomické důvody, dědictví vázané ke sňatku, hypotéka.

Dvě ženy uvedly, že by s manželstvím souhlasily, „pokud by je partner požádal o ruku.“ Další dvě ženy uvedly jako důvod věk.

„Nátlak partnerky,“ či „zešílení“ uvedli jako důvod svatby dva muži. Jednatřicetiletý muž napsal, že by se oženil, jen pokud by to byla „možnost někomu pomoci získat občanství.“ Naopak čtyřiaadvacetiletá žena by se provdala, aby „získala jiné občanství.“

Pětadvacetiletou ženu by vedlo k uzavření manželství, „když už nebudu chtít poznávat další partnery.“

Třiaadvacetiletou ženu by do manželství vedlo „pevné rozhodnutí v tom, že bych chtěla žít s přítelem.“

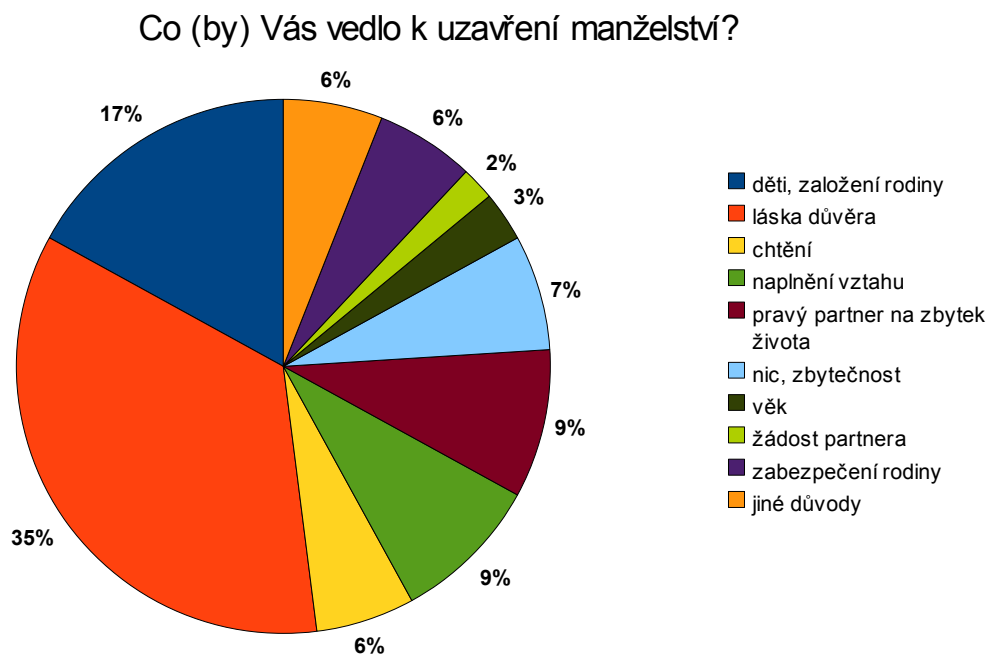
Šestadvacetiletá žena by do manželství vstoupila, „kdybych nechtěně otěhotněla.“

Čtyřiaadvacetiletého muže by ke sňatku vedl „stav, kdy bych byl schopen zabezpečit rodinu.“

Třiaadvacetiletá žena očekává, že by ji ke svatbě vedla „*touha potvrdit náš vztah a založit rodinu.*“

Šestadvacetiletá žena uvedla jako důvod její svatby „*rozhodnutí, že je ta správná doba.*“

Graf 4.6

Jaký způsob života v budoucnosti respondenti preferují?

Naprostá většina dotazovaných chce strávit život společně se svým partnerem. Čtyřiaadvacetiletá žena, dvaadvacetiletá žena, dva dvaadvacetiletí muži a jednadvacetiletý muž se shodli, že by v budoucnosti chtěli strávit život bez stálého partnera.

Jednadvacetiletá žena, která má partnera, ale nežijí spolu, nemá ještě jasno: „*nelze soudit tak do budoucna.*“

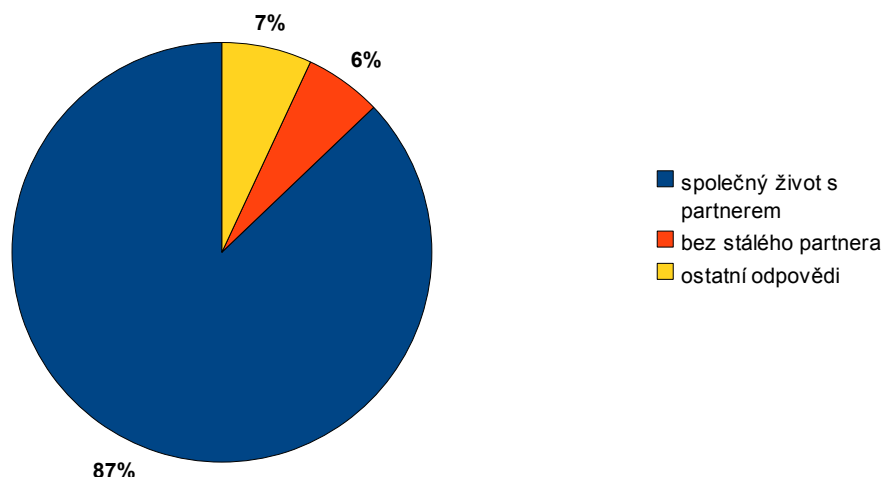
Třiaadvacetiletá žena již žije společně se svým partnerem v jedné domácnosti, ale v budoucnosti se bude ještě rozhodovat „*podle situace a jak mi to bude vyhovovat.*“

Čtyřiaadvacetiletý muž v současné době bez partnerky si myslí, že určitě „*záleží na okolnostech a na těch, které teprve potká.*“

Dvaadvacetiletá žena bez přítele zatím budoucnost neplánuje, žije přítomností a o způsobu života neuvažovala.

Čtyřiaadvacetiletý muž, který je v současné době sám, upřednostňuje život „s několika stálými partnerkami.“

Jaký způsob života v budoucnosti preferujete?

Graf 4.7

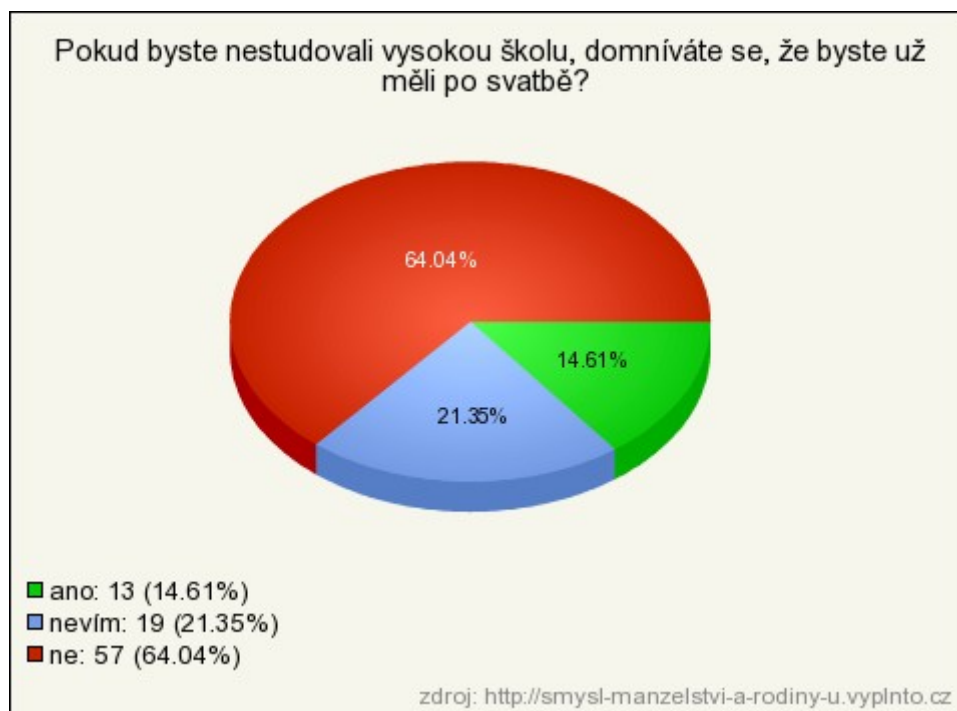
Jak již bylo napsáno, všichni respondenti jsou studenti na vysokých školách. Ale kdyby na vysokou školu nešli, vypadal by jejich život jinak. Studium na vysoké škole klade na studenty vysoké nároky a zabírá spoustu času, v současnosti proto naprostá většina odkládá nejen manželství ale i společnou domácnost.

Zajímalo mě tedy, zda by dotazovaní měli už po svatbě, kdyby nestudovali vysokou školu.

Většina respondentů (38 žen a 19 mužů) si myslí, že je studium v tomto směru neovlivnilo, po svatbě by ještě neměli. Třináct respondentů (11 žen a 2 muži) si myslí, že by už v manželství žilo, kdyby nestudovalo. Devatenáct dotazovaných (15 žen a 4 muži) neví, jestli by již měli po svatbě.

Jak jsem již uvedla, 6 respondentek je už vdaných, přesto jen dvě (čtyřiaadvacetiletá a pětadvacetiletá) z nich uvedly, že by vdané byly, pokud by nestudovaly. Jedna z vdaných

respondentek (sedmadvacetiletá) si myslí, že by vdaná nebyla. Zřejmě svého manžela poznala díky vysoké škole. Tři vdané ženy nevědí, zda by měly po svatbě.

Graf 4.8

Vstup do manželství je pro některé nepřijatelný a tato instituce pro ně nic neznamená. Proto se podíváme, jaký způsob života preferují tito respondenti. Třiaadvacetiletý muž, který je bez partnerky, uvedl, že pro něj manželství nic neznamená a že je zbytečné. Ke svatbě nevidí žádný důvod. V budoucnosti „*uvidí, jak se to vyvine.*“

Dvaadvacetiletou ženu bez partnera by k manželství nevedlo nic, protože pro ni nic neznamená. Ale v budoucnu by chtěla s partnerem žít.

Dvacetiletá žena vidí manželství jako „*posunutí se ve vztahu dvou lidí,*“ jako nejdůležitější důvod manželství označila domluvu obou partnerů. Ji osobně by ke sňatku nic nevedlo, ale preferuje společný život s partnerem.

Dvaadvacetiletý zadaný muž nevidí žádný důvod k ženění, protože když „*spolu dva chtějí žít, nemusejí se brát.*“ Manželství je pro něj „*jen kus papíru, zbytečná smlouva mezi dvěma lidmi.*“ V budoucnosti by chtěl žít ve společné domácnosti se svou partnerkou.

Pro jednadvacetiletou zadanou ženu znamená manželství jen „*kus papíru*“, za hlavní důvody uvedla náboženskou víru, ale pro ni nejsou žádné důvody dostačující k uzavření sňatku. Myslí si, že o způsobu života v budoucnu nelze soudit takhle brzy.

Pěťadvacetiletého muže bez partnerky by „*při studiu pokud možno nic*“ ke svatbě nevedlo, přijde mu to nezodpovědné. Manželství pro něj znamená „*přesně to, co slibuje u oltáře*.“ Preferuje společný život s partnerkou.

Šestadvacetiletá žena bez partnera uvedla, že manželství pro ni „*bohužel nic*“ neznamená. Přesto by se provdala z velké lásky.

Dvaadvacetiletý muž, pro kterého manželství nic neznamená, by „*musel změnit své názírání na smysl života*“, aby se oženil. Dává přednost životu bez stálého partnera.

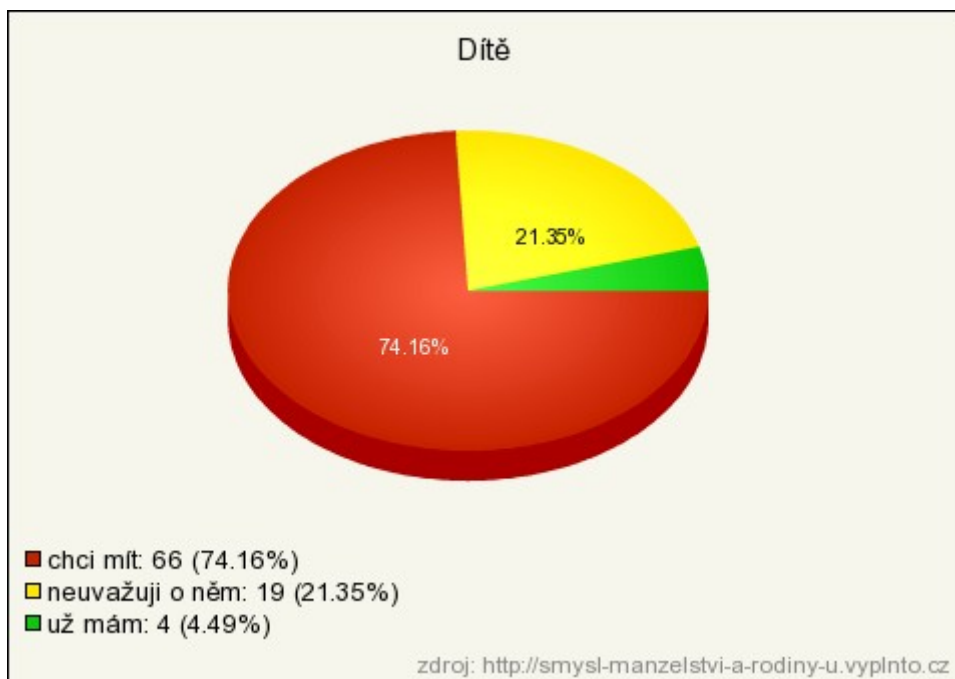
Přes odmítavý postoj k manželství, většina z těchto respondentů chce žít společně s partnerem.

Se vznikem manželství souvisí vytvoření rodiny. Mezi hlavní funkce rodiny patří především funkce reprodukční, zajištění trvání lidského rodu. Proto jsem se v dotazníku ptala, zda respondenti plánují v budoucnosti děti, popřípadě zda je už mají.

Celkem 4 respondentky děti mají. Dvě z nich (šestadvacetiletá a sedmadvacetiletá) jsou vdané, jedna (devětadvacetiletá) žije ve společné domácnosti s partnerem a třiadvacetiletá respondentka sice partnera má, ale nežije s ním.

Dohromady 66 respondentů (49 žen a 17 mužů) chce mít v budoucnosti děti. Dvaadvacetiletá žena chce mít děti, přesto plánuje žít bez stálého partnera.

Celkem 11 žen a 8 mužů o dítěti vůbec neuvažuje.

Graf 4.9

Jak jsem již dříve psala, v dnešní době spousta lidí odkládá založení rodiny na pozdější věk. Mladí lidé chtějí nejdříve studovat, cestovat a najít si dobré zaměstnání. Přesto pro mnohé je rodina a děti smyslem života a nepřestávají být respektovanou hodnotou.

Zajímalo mě, jaký věk považují za nejvhodnější pro narození prvního dítěte.

Ženy považují za nejlepší věk 25 a 26 let. Muži nejčastěji označili za nejvhodnější věk 28 let, ale nebylo to tak jednoznačné jako u žen.

Tři muži si myslí, že žádný věk není vhodný pro narození dítěte. Jednadvacetiletá žena bez partnera považuje za nejlepší narození prvního dítěte do 20 let.

Dvě ženy napsaly, že ideální by bylo, kdyby se první dítě narodilo do 30 let. Dva muži a jedna žena si myslí, že tím nejvhodnějším věkem je 30 let. Čtyřadvacetiletá žena považuje za nejlepší mít první dítě v 34 letech.

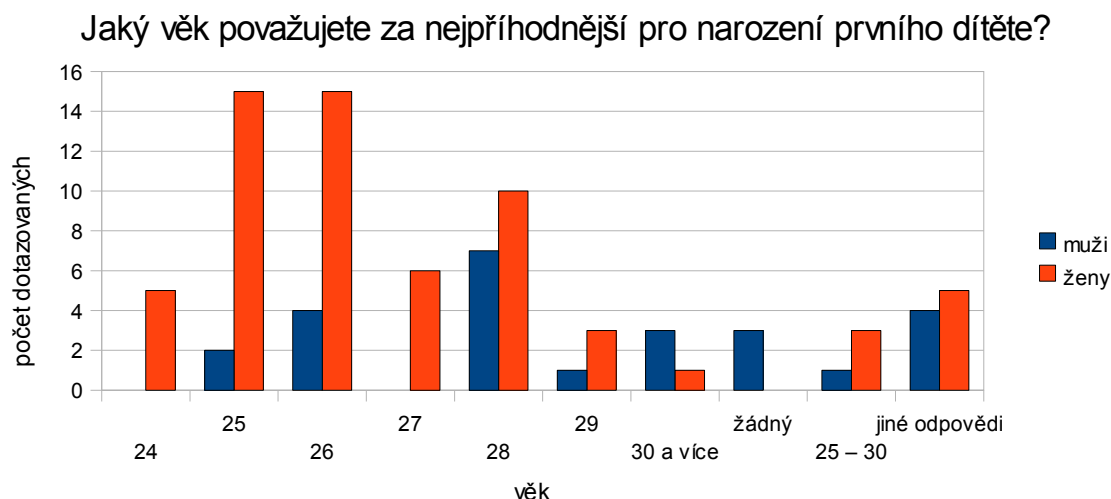
Třidvacetiletý muž si myslí, že se nejedná tolik o věk jako o to, abychom byli schopni dítěti zajistit domov a péči.

Čtyřadvacetiletý muž si myslí, že čím dřív dítě přijde na svět, tím lépe.

Z vdaných žen, které nemají děti, považují všechny pětadvacetileté za nejvhodnější 25 let a čtyřadvacetiletá za nejlepší označila věk 20 – 25 let.

Z žen, které mají děti, považují dvě za nejvhodnější 24 let, jedna 26 let a jedna (třadvacetiletá) 25 - 30 let.

Dvacetiletá žena si myslí, že nejvhodnějším věkem pro narození prvního dítěte je věk kolem 25, či po vysokoškolském studiu a roce praxe.

Graf 4.10

Celkem respondenti označili za nejvhodnější věk pro příchod prvního dítěte 26 let. Rodičovství je nejdůležitější změnou v životě člověka a přináší spoustu povinností a omezení. Také klade vysoké požadavky na zodpovědnost. Pokud se člověk stane rodičem, zůstává jím navždy.

A co konkrétního v dnešní době potřebují mladí lidé, aby měli děti?

Dotazovaní se shodli, že nejvíce jsou potřeba finance a zázemí. Tyto oblasti zaujímají více než 70 % všech potřeb.

Třadvacetiletá žena si myslí, že „*když je člověk chce, tak překoná všechny překážky.*“

Třadvacetiletý muž odpověděl: „*co tak sleduji, tak pravděpodobně nic.*“

Do oblasti zdraví v odpovědích na otázku, co mladí lidé potřebují, aby měli děti, spadají odpovědi „*plodnost*“, „*potentnost*“ a také „*bohužel často pomoc lékařů*.“ Dvaadvacetiletá žena se domnívá, že jsou potřeba „*peníze, bydlení, zdravá vajíčka a spermie*.“

Devět respondentů si myslí, že důležité je mít dokončenou školu a najít si vhodné zaměstnání.

Pro respondenty je také podstatná podpora rodiny, touha po dítěti, odvaha a odhodlání.

Pět dotazovaných odpovědělo, že mladí lidé potřebují silný partnerský vztah a hlavně partnera, aby mohli mít děti.

Pro šest respondentů je hlavní pro přivedení dítěte na svět dobré citové zázemí, láska a citová pohoda.

Čtyři respondenti uvedli rozum, odpovědnost a trpělivost do potřebných věcí k narození dítěte.

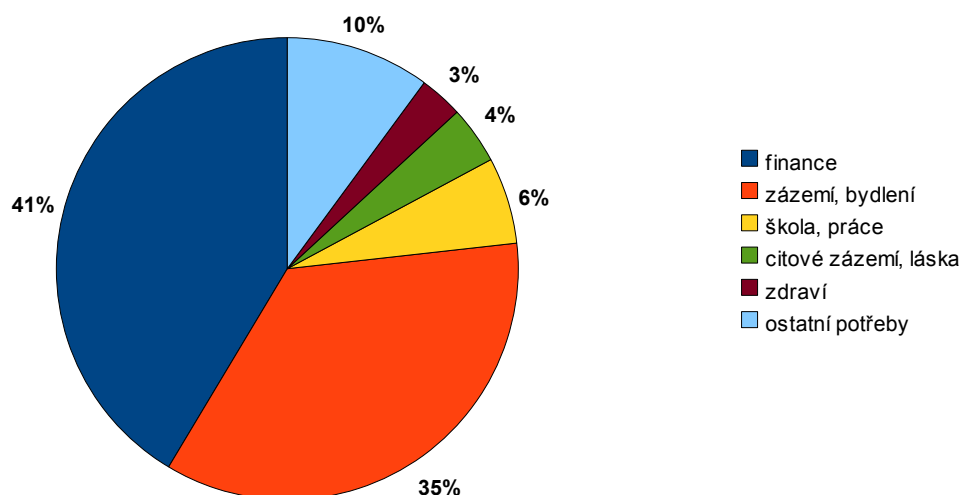
Devatenáctiletá žena si myslí, že je potřeba plnoletost.

Devětadvacetiletá žena uvedla, že mladí lidé k tomu, aby v dnešní době měli děti, potřebují „*sex*.“

Jednadvacetiletá žena si myslí, že by mladí lidé hlavně měli „*být vybouření*.“

Vdané respondenty se většinou shodly na finančním zajištění. Ovšem uvedly i motivaci a podporu, plodnost, volný čas.

Co konkrétního v dnešní době potřebují mladí lidé, aby měli dítě?

Graf 4.11

Jak jsem zjistila z odpovědí respondentů, mladí lidé potřebují především důstojné bydlení, zázemí, materiální zajištění a dostatek financí k zplazení dětí.

Další otázka se týkala ideálního počtu dětí v rodině.

Většina respondentů (68 dotazovaných, 76 %) se domnívá, že ideální jsou dvě děti v rodině. Sedmnáct respondentů považuje za ideální tři děti v rodině. Dva respondenti tvrdí, že nejlepší je nemít žádné děti. Jedná se o muže. Jedna žena se domnívá, že ideální jsou čtyři děti. A jedna žena má za to, že ideálním je jedináček.

Podívejme se, jak ideální počet dětí vidí ženy. Pro dvě děti je celkem 49 respondentek, pro tři děti 13 respondentek. A jak jsem uvedla výše, pro jedno dítě je jedna respondentka a též pro děti čtyři.

A jak je to u mužů? Devatenáct respondentů vidí ideální počet ve dvou dětech, čtyři respondenti ve třech dětech a dva respondenti jsou pro žádné dítě.

Graf 4.12

Dále jsem se v dotazníku ptala, jaký význam má pro respondenty rodina.

Rodina je, jak jsem již uváděla, instituce zajišťující především trvání lidského rodu, ale také ovlivňuje naše názory, hodnoty, přenáší na nás tradice či normy.

Pro respondenty má rodina velký, životní význam. Je to podle nich nejdůležitější věc, kterou máme. Největší význam má rodina jako opora při důležitých rozhodnutích, poskytnutí lásky, důvěry a porozumění. Rodina také dává respondentům pocit jistoty a zázemí.

Dvacetiletá žena napsala: „*patří k mým životním cílům.*“

Třiadvacetiletý muž uvedl, že rodina je podle něj „*bezbranný a zranitelný základ společnosti.*“

Dvacetiletý muž napsal, že rodina pro něho má význam „*veliký, je to základ státu a života vůbec.*“

Pro jedenáct respondentů je rodina základem života a tvoří ji nejbližší lidé. Rodina pro ně představuje společný život s těmi, kteří jsou v jejich životě nejdůležitější.

Pro čtyřiaadvacetiletého muže je rodina „někdo na kom mi záleží a ten, komu záleží na mě.“

Pro dva muže má rodina velmi malý význam a pro čtyřiaadvacetiletou ženu nemá žádný význam a v žádném případě neplánuje zakládat svoji vlastní.

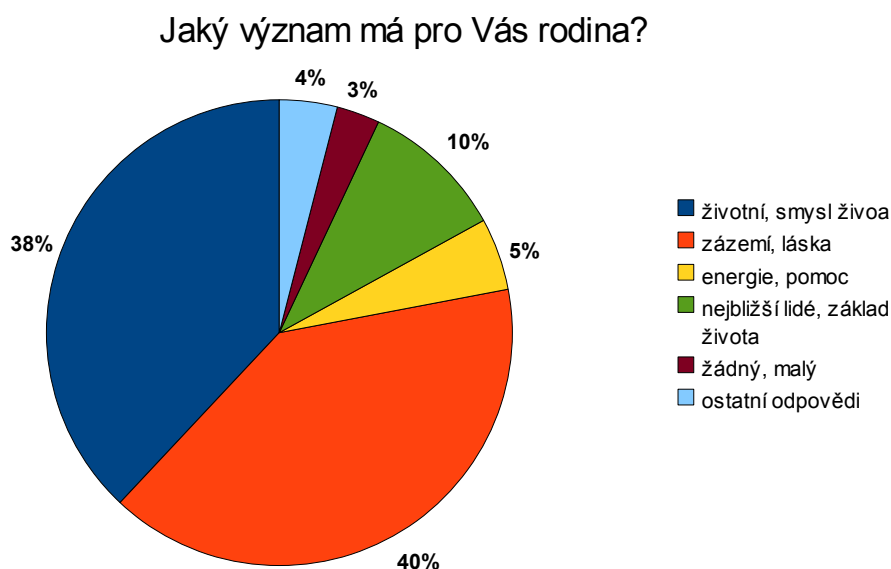
Pěťadvacetiletá žena uvedla, že „v dobré rodině najde člověk sám sebe.“

Pět respondentů napsalo, že rodina člověku pomáhá, formuje ho a předává mu hodnoty.

Pro dvaadvacetiletou ženu znamená rodina „dobíjení baterií.“

Pěťadvacetiletá vdaná žena na tuto otázku odpověděla originálně: „jaký si to uděláš, takový to máš.“

Ze všech odpovědí plyne, že v současné době má rodina hodně velký význam, tvoří ji nejdůležitější lidé v osobním životě respondentů. Z odpovědí také vyplývá, že rodina není totéž jako manželství a má větší hodnotu.

Graf 4.13

4.6.1 Shrnutí výsledků

Výzkumu se zúčastnilo celkem 89 respondentů, ale vzhledem k celkovému počtu studentů vysokých škol, nemůžeme s jistotou říci, že zjištění platí obecně. Pro naprostou většinu respondentů má manželství a rodina velký smysl. Většina respondentů se shodne, že manželství je pro ně na celý život. Manželství podle respondentů s sebou přináší finanční výhody a při případném rozchodu je jistotou při dělení majetku. Manželství také pro mnoho respondentů znamená věrnost, oporu, lásku a stvrzení vztahu. Ovšem našlo se i několik respondentů, pro které manželství nemá žádný smysl.

Respondenti uvedli jako zásadní důvody pro uzavření manželství lásku, silný citový vztah, plánování rodiny a spokojenost ve vztahu. Osobně by respondenty k uzavření manželství vedly stejné důvody. Tedy důvody emocionálního charakteru i praktického, aby se dítě narodilo do manželství.

Naprostá většina chce strávit zbytek života společně se svým partnerem, ať už v manželství či v jiné formě společného soužití. Necelých 6 procent respondentů dává přednost životu bez stálého partnera.

Jak jsem již uvedla, manželství má pro většinu respondentů smysl, ale více než polovina z nich si myslí, že kdyby nestudovali vysokou školu, byli by stále svobodní. Necelých patnáct procent respondentů by pravděpodobně bylo v manželském svazku.

S manželstvím úzce souvisí rodina. Pro respondenty má obrovský význam. Je smyslem života. Většině respondentů zajišťuje rodina pocit jistoty a bezpečí.

Většina respondentů plánuje mít v budoucnosti děti, devatenáct respondentů chce zůstat bezdětných. Za ideální počet dětí v rodině považují respondenti dvě děti.

A kdy děti mít? Většina respondentů považuje za nejpříhodnější věk pro narození dětí 25 až 26 let.

Naprostá většina respondentů se shoduje, že v dnešní době je potřeba mít dostatek financí, možnost dobrého bydlení a dostatečné zázemí k tomu, aby mladí lidé mohli mít děti.

4.6.2 Porovnání výsledků

Ze všech zmíněných průzkumů vyplývá, že manželství a rodina neztrácejí u mladé generace svůj smysl a hodnotu. Manželství a rodina jsou stále součástí životních plánů. Jejich uskutečnění se jen posouvá do vyššího věku, většinou po dokončení studia a nalezení odpovídajícího zaměstnání. Z výsledků mého výzkumu také vyplývá, že instituce manželství a rodina mají pro většinu respondentů z řady vysokoškolských studentů svůj smysl.

Podle průzkumu Mladé generace 1997 je pro naprostou většinu dotazovaných hlavní podmínkou vstupu do manželství láska a silný citový vztah. Podle průzkumu Mladá generace 2002 je jedním z důvodů vstupu mladých lidí do manželství skutečnost, že muži i ženy stejně uvažují o tom, do jakých rodinných vztahů by se dítě mělo narodit: dvě třetiny mladých lidí souhlasí s tím, že by lidé, kteří chtějí mít dítě, měli uzavřít sňatek.

V průzkumu Naše společnost 2009 se lidé shodli, že hlavním důvodem pro manželství jsou děti. Velké procento respondentů považuje manželství za samozřejmé a přirozené. V mém průzkumu respondenti označili jako hlavní důvody k uzavření manželství lásku a děti. Argumenty pro sňatek tedy stále zůstávají stejné.

V průzkumu Mladá generace 1997 se ukázalo, že vzdělanější ženy kladou více důraz na nemateriální a idealistické aspekty manželství (častěji se domnívají, že manželský život neomezuje osobní svobodu). V mém průzkumu jsem zjistila, že materiální aspekty zdůrazňovali častěji muži než ženy.

V průzkumu Mladá generace 1997 většina respondentů preferovala jako způsob života společné soužití s partnerem, nejčastěji nesezdané soužití před manželstvím. Bez stálého partnera by chtěla zůstat dvě procenta dotazovaných (spíše muži než ženy). V průzkumu mladá generace 2002 považovali dotazovaní za nejvíce přijatelnější způsob partnerského soužití manželství (tři čtvrtiny). Žít bez stálého partnera má v úmyslu 7 % dotazovaných a manželství by se stálým partnerem neuzavřelo 17 %. V mém průzkumu chce 88 % respondentů žít společně s partnerem, 6 % respondentů chce žít bez stálého partnera (více mužů než žen).

Podle Průzkumu Mladá generace 1997 mladí lidé považují děti za přirozenou součást svého života. Naprostá většina se domnívá, že děti bude mít. Počet těch, kteří nechtějí děti,

byl zanedbatelný. V průzkumu Mladá generace 2002 jsou pro většinu mladých lidí děti důležitým prvek jejich života. Pouze 13 % žen, ale 28 % mužů uvedlo, že si svůj život dovede představit bez dětí. Avšak i tato skupina dotazovaných chce ve svém životě alespoň jedno dítě. V mém výzkumu chce děti 74 % dotázaných, 21 % o něm vůbec neuvažuje a čtyři respondenty již dítě mají.

Co konkrétního potřebují mladí lidé, aby mohli mít děti? Respondenti průzkumu Mladá generace 1997 nejvíce uváděli vlastní byt (94 % respondentů). 83 % respondentů uvedlo dostatek finančních prostředků. Se zřetelným odstupem se umístilo partnerské a rodinné zázemí a zaměstnání. „Zjištění o prioritním významu vlastního bytu a dostatečného příjmu pro mladá manželství v době zakládání rodiny není žádným objevem. Toto pořadí naléhavosti se objevovalo ve všech starších průzkumech.“ (Fialová a kol., 2000, str. 85)

V mém průzkumu 41 % respondentů uvedlo jako potřebu k narození dítěte dostatek financí. Pro bydlení se vyjádřilo celkem 35 %. Tedy oproti roku 1997 si tyto dvě potřeby prohodily důležitost. Podle mého průzkumu se na další místo zařadilo ukončení školy a nalezení zaměstnání. Až pak se umístilo dobré citové zázemí.

Při průzkumu Mladá generace 1997 na otázku, jaký je ideální počet dětí v rodině, nebyla zařazena jako odpověď žádná. V tomto průzkumu se nejvíce respondentů přiklonilo k ideálu dvoudětné rodiny, zhruba tři čtvrtiny respondentů. Rodinu se třemi dětmi považují muži i ženy za ideální méně často, rodinu jen s jedním dítětem poměrně zřídka.

V průzkumu Naše společnost 2009 vnímá jako ideál rodinu dvoudětnou 70 % všech dotázaných, pětina dotázaných rodinu třídětnou a 7 % je pro jedno dítě v rodině.

V mém průzkumu považuje 76 % respondentů jako ideální rodinu se dvěma dětmi, tři děti v rodině vidí jako ideál 19 % respondentů. Náзор na ideální počet dětí v rodině se nemění, převažuje ideál dvoudětné rodiny.

Stanovení nejvhodnějšího věku nejen k narození prvního dítěte je subjektivní a záleží na spoustě okolnostech. V průzkumu Mladá generace 1997 za nejvhodnější věk pro narození prvního dítěte vyšel průměrný věk prvorodičky zhruba 24,5 roku. Muži by se měli stát otci ve věku 28 let. Nejvíce respondentů označilo za ideální věk u žen 25 let (24 %), u mužů 30

(19 %) a 26 let. Starší a vzdělanější respondenti označili za nejvhodnější věk pro narození prvního dítěte v průměru o jeden, případně o dva roky více než respondenti mladší či jen se základním vzděláním.

V průzkumu Naše společnost 2009 si skoro polovina dotazovaných myslí, že nejvhodnější věk pro narození prvního dítěte je u matky v rozmezí 25 až 29 let. Třetina udala věk pod 24 let a 8 % dotázaných vyšší než 30 let. Jako ideální věk ženy pro narození prvního potomka uvedlo nejvíce respondentů 25 let. Podle poloviny dotázaných by se muž měl stát otcem poprvé v rozmezí 25 a 29 let. Více než třetina účastníků výzkumu považuje za nejlepší věk nad 29 let a 7 % věk pod 25 let. Jako ideální věk muže pro narození prvního potomka uvedlo 29 % dotazovaných 30 let.

V mém průzkumu se názory na nejvhodnější věk pro narození prvního dítěte rozprostřely do širokého pásma skoro dvaceti let. Nejvhodnějším věkem pro prvorodičky označili respondenti 26 a 25 let. Nejvhodnějším věkem pro muže, kdy se stát poprvé otcem, je podle nich 28 let. 78 % respondentů si myslí, že nejvhodnějším je věk od 25 do 30 let.

Názory na nejvhodnější věk pro narození prvního dítěte se proměňují. Ideální věk prvorodiček stoupá, v mém průzkumu byl ideální věk u mužů nižší než v dřívějších průzkumech.

Závěr

Diplomová práce se snaží přiblížit postoje současných vysokoškolských studentů k manželství a rodičovství. Studenti, kteří se zúčastnili výzkumu, patří k mladé generaci. Až na jednu výjimku, kterou je padesátiletá žena dodělávající si vzdělání potřebné pro její zaměstnání. Ta však byla vyřazena ze zpracování výsledků. Většina respondentů byla ve věkové kategorii 22 až 25 let. Výzkumným souborem jsem si zvolila vysokoškolské studenty.

V kapitolách Manželství a Rodina se práce věnuje důležitým pojmům, které tvoří základ pro výzkum. Kapitola Manželství se mimo jiné soustředí i na volbu partnera, svatbu, manželskou fázi přizpůsobení se a alternativní formy soužití.

Kapitola Rodina podává základní informace o funkcích rodiny, o rodičovství a základní údaje o české rodině.

Kapitola Představy mladých lidí shrnuje výsledky demografických průzkumů Mladá generace 1997, Mladá generace 2002 a Naše společnost 2009.

Poslední část se věnuje průzkumu mezi vysokoškolskými studenty, který mi dal odpovědi na mé otázky o smyslu manželství a rodiny. Výsledky se téměř nelišily od výsledků dřívějších výzkumů. Průzkum ukázal, že manželství a rodina u vysokoškolských studentů neztrácejí smysl. Cílem práce bylo zjistit, jaký smysl mají. Rodina má pro respondenty životní význam a je smyslem jejich života. Je prostředím lásky, kterou dostávají, ale i předávají. Manželství má pro respondenty také velký význam, jeho smyslem je založení rodiny a láska. Respondenti považují za potřebné vlastní bydlení a dostatek finančních prostředků, aby mohli založit rodinu. Důležitost tedy mladí lidé přisuzují oddělení nově zakládané rodiny od původní domácnosti. Přestože má rodina pro respondenty obrovský význam, více než pětina z nich neuvažuje o dítěti.

Výsledky mého průzkumu nelze zobecnit na všechny vysokoškolské studenty, neboť je limitován malým počtem respondentů.

Navrhovala bych udělat důkladnější průzkum mezi studenty vysokých škol klidně i na stejné téma, ale rozlišit manželství a jiné formy soužití. Vzorek respondentů by měl být určitě větší. Také bych příště nechala mnohem větší prostor pro vyjádření názorů respondentů.

Rovněž by bylo přínosem nechat respondenty souhlasit s danými výroky týkajících se manželství, rodičovství a partnerství.

Literatura

- 1) Český statistický úřad [online]. c2011, Aktualizováno dne: 21.1.2011 [cit. 2011-06-17]. Česká republika od roku 1989 v číslech. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr_od_roku_1989#12>.
- 2) FIALOVÁ, Ludmila. a kol. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Vyd.1. Praha: SLON. 2000. ISBN 80-85850-87-7.
- 3) CHALOUPKOVÁ, Jana. ŠALAMOUNOVÁ, Petra. *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě*. Praha : Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004. 60 s. ISBN:80-7330-062-1
- 4) CHODĚRA, Oldřich. *Partnerství, manželství a paragrafy*. Praha: GRADA. 2002. ISBN 80-247-0217-7
- 5) HAMPLOVÁ, Dana. *Postoje k manželství a rodičovství*. In *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Vyd.1. Praha: SLON, 2000. str. 67-98
- 6) HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- 7) HORSKÝ, Jan. SELIGOVÁ, Markéta.: *Rodina našich předků*. Praha: Lidové noviny, 1997. ISBN 80-7106-195-6.
- 8) KLABOUCH, Jiří. *Manželství a rodina v minulosti*. Praha: Orbis. 1962.
- 9) KODYTKOVÁ, Vilma. *Percipovaná rodinná atmosféra a názory vysokoškolských studentů na vstup do manželství*. Brno, 2006. 52 s. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra psychologie.
- 10) KUČERA, Milan. *Demografické chování mladých lidí v České republice, jeho sledování v průzkumech, hodnocení reálné situace a vnější vlivy*. In *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Vyd.1. Praha: SLON, 2000. str. 7-28

- 11) KUČERA, Milan. *Představy o postavení sňatku a narození dětí v životní dráze mladých svobodných lidí*. In *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Vyd.1. Praha: SLON, 2000. str.45-66
- 12) KUCHAŘOVÁ, Věra; NEDOMOVÁ, Alena; ZAMYKALOVÁ, Lenka. *Předpoklady sňatkového a rodinného chování mladé generace*. Praha : Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 1999. 88 s.
- 13) LANGMEIER, Josef. *Harmonické manželství – základ šťastné rodiny*. In HORÁK, Kamil a kol. *Hovoříme s rodiči o výchově dětí k manželství a rodičovství*. Vyd. 1.Praha : SPN, 1979. str. 5-10
- 14) MARUŠIAK, Martin. *Rodina a manželství*. Praha: Svobodné slovo. 1964.
- 15) MATĚJČEK, Zdeněk. *Místo dítěte v moderní rodině*. In HORÁK, Kamil a kol. *Hovoříme s rodiči o výchově dětí k manželství a rodičovství*. Vyd. 1.Praha : SPN, 1979. str. 11-17
- 16) MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum / Zdravotnické nakladatelství. 1989
- 17) MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost: Nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Praha: Portál. 2002. ISBN 80-7178-624-1
- 18) MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: SLON. 2006. ISBN 80-86429-58-X
- 19) PALONCYOVÁ, Jana. *Rodinné chování mladé generace : závěrečná zpráva z „Biografického výzkumu mladé generace 2002“*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. 2002. 296 s. Dostupné z WWW: <<http://praha.vupsv.cz/Fulltext/japal.pdf>>
- 20) PETRUSEK, Miloslav. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3
- 21) PLAŇAVA, Ivo. *Manželství a rodiny*. Vyd.1. Brno: Doplněk. 2000. ISBN 80-7239-039-2.

- 22) PLAŇAVA, Ivo. *Spolu každý sám : v manželství a rodině*. Praha : Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-292-8.
- 23) *Portál veřejné správy České republiky* : Zákon 94/1963 Sb. o rodině [online]. c2003-2011 [cit. 2011-02-15]. Vyhledávání v předpisech ze Sbírky zákonů. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701?number1=94/1963>.
- 24) RADVANOVÁ, Senta. *O rodině, manželství a dětech*. Praha: Panorama. 1978.
- 25) ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. Praha: Portál. 2004. ISBN 80-7367-124-7.
- 26) SATIROVÁ, Virginia. *Kniha o rodině*. Praha: Práh. 2006. ISBN 80-7252-150-0.
- 27) SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál. 2001. ISBN 80-7178-559-8
- 28) ŠAMANOVÁ, Gabriela. *Partnerství, manželství a rodičovství*. Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav Akademie věd ČR. 2009. Dostupné z WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100993s_ov100112.pdf>

Seznam grafů:

Graf 2.1	29
Graf 4.1	41
Graf 4.2	41
Graf 4.3	42
Graf 4.4	45
Graf 4.5	47
Graf 4.6	49
Graf 4.7	50
Graf 4.8	51
Graf 4.9	53
Graf 4.10	54
Graf 4.11	56
Graf 4.12	57
Graf 4.13	58

Přílohy

Seznam příloh:

Příloha č. 1: Otázky v dotazníku

Příloha č. 1

Dobrý den,

jmenuji se Ivana Mikulcová a jsem studentkou Učitelství 2.stupně ZŠ na Fakultě přírodovědně-humanitní a pedagogické na Technické univerzitě v Liberci. Ráda bych Vás požádala o vyplnění tohoto dotazníku, který bude součástí mé diplomové práce Smysl manželství a rodiny v současné době u vysokoškolských studentů. Jejím cílem je zjistit názory vysokoškolských studentů na smysl manželství a rodiny. Informace, které uvedete, jsou anonymní.

Děkuji za Vaši pomoc a Váš čas.

- 1) pohlaví   muž x žena
- 2) věk   _____
- 3) stav   - svobodný/á bez partnera
                 - svobodný/á ve vztahu a ve společné domácnosti s partnerem
                 - svobodný/á ve vztahu bez společné domácnosti s partnerem
                 - vdaná/ženatý
- 4) Co soudíte o manželství? Co pro Vás znamená?
- 5) Jaké důvody považujete za klíčové k uzavření manželství?
- 6) Jaký způsob života v budoucnosti upřednostňujete?
                 - bez stálého partnera
                 - společný život s partnerem
                 - (jiná možnost – doplňte)
- 7) Co (by) vás vedlo k uzavření manželství?
- 8) Pokud byste nestudovali vysokou školu, domníváte se, že byste už měli po svatbě?
                 - ano

- ne

- nevím

9) Dítě - chci mít

- neuvažuji o něm

- už mám

10) Jaký věk považujete za nejpříhodnější pro narození prvního dítěte?

11) Co konkrétního v dnešní době potřebují mladí lidé, aby měli děti?

12) Jaký je podle Vás ideální počet dětí v rodině?

- 0

- 1

- 2

- 3

- 4

- více

13) Jaký význam má pro Vás rodina?